

Přítomnost

ROČNÍK III

V PRAZE 25. února 1926

ZA Kč 2.—

Je pokrok ohrožen? F. PEROUTKA

Jak je složena ruská emigrace

Debaty nad hrobem deflace

Hilarovo dílo režisérské

Křiví svědci před našimi soudci

Vývoj automobilismu

Koaliční anarchie

Přítomnost

nezávislý týdeník

vychází

ve čtvrtek dopoledne

v nakladatelství fy Fr. Borový v Praze-II.,

Jindřišská ul. 13, tel. *295-41, 312-34.

Předplatné

na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—,

na čtvrt roku Kč 25.—

Jednotlivá čísla po Kč 2.—

Za redakci odpovídá

Ferdinand Peroutka

Tiskne Edvard Leschinger Praha II., 624

Čtenáři bratři Čapků

s chutí si přečtou

Dickense a Chestertona

a věnují svoji pozornost zvláště těmto knihám :

Ch. Dickens: Pickwickovci.

Humoristický román. 2 díly. 1100 stran. 60 obrázků
VI. Rady. Kč 75.—, váz. Kč 120.—, v poloviční franc.
vazbě Kč 150.—. Lepší vydání Kč 150.—, v poloviční
franc. vazbě Kč 225.—.

G. K. Chesterton:

Anarchista Čtvrtek.

Román. 20 obr. Z. Kratochvíla. Kč 20.—, váz. Kč 36.—.

Co je špatného na světě.

Esaye. Kč 21.—, váz. Kč 36.—.

Klub podivných živností.

Román v povídkách. Kč 9.—, vázané Kč 24.—.

Moudrost otce Browna.

Detektivní povídky. Kč 24.—, váz. Kč 39.—.

Muž, který byl příliš živý.

Román. 14 obr. Z. Kratochvíla. Kč 21.—, váz. Kč 36.—.

Muž, jenž věděl příliš mnoho.

Román. Dotiskuje se.

Na skladě u všech knihkupců, zvláště u nakladatele

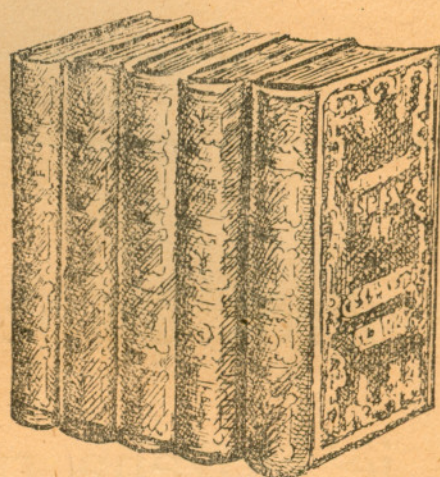
LAD. KUNCIŘE v Praze II., Voršilská 3.

PANTHEON

Vzorná vydání spisovatelů domácích
i cizích

Svazek I. až X.

VÍTĚZSLAV HÁLEK SPISY

I. Básně 1.	Stran 392	Kč 12:50
II. Básně 2.	Stran 436	„ 12:50
III. Povídky 1.	Stran 400.	„ 12:50
IV. Povídky 2.	Stran 432.	„ 12:50
V. Povídky 3.	Stran 404.	„ 12:50
VI. Povídky 4.	Stran 456.	„ 12:50
VII. Dramata 1.	Stran 348.	„ 12:50
VIII. Dramata 2.	Stran 472.	„ 12:50
IX. Cestopisy.	Stran 492.	„ 12:50
X. Články literární.	Stran 408.	„ 12:50

První úplné jubilejní vydání v deseti dílech
brožované za Kč 125.—,

v původní celoplátěné vazbě (v pěti svazcích) stojí jen

Kč 175.—,

v bibliofilské vazbě polokožené

Kč 250.—

Úvěruschopným osobám na měsíční splátky po Kč 25.—.

*

U všech knihkupců a v nakladatelství

Fr. Borový, Praha

Politika

Ferd. Peroutka:

Je pokrok ohrožen?

I.

Od voleb se někteří lidé a některé časopisy z pokrokových řad ustaraně ptají, jak bude dále s pokrokem a je-li postaráno o to, aby nezašel. Příčinou je jim zejména rozmnožení poslaneckých mandátů těch stran v Čechách a na Slovensku, které chtějí vybojovat katolickému názoru co největší vliv na uspořádání věcí veřejných. Po sedmi letech, v nichž se zdálo, že moderní doba pracuje pro nás a v nichž nebylo šetřeno protiklerikálním bojem, je odluka církve od státu vzdálenější než byla kdy za těch sedm let, a místo ní se objevil na obzoru konkordát, společenství církve a státu, byť jen mlhavě, v narážkách, ve formě »studií« nebo »materiálu k diskusi«: to je zajisté nápadný fakt a nutí pokrokové muže k přemítání, jak to, že se jim nepodařilo na hlavu porazit katolického boha a jeho družinu pochybných svatých. I podniká se revize pokrokařské taktiky, což je prospěšné, i revise pokrokařských mravů, což je ještě prospěšnější. Mluví se o tom, že je nutno opustiti zastaralé formy protiklerikálního boje, na něž bývala Volná myšlenka tak hrda a jež dnes pan prof. Rádl už nazývá zjevem úpadkovým. Neříká se však dosti jasně, čím ty zastaralé a úpadkové formy nahraditi. Tyto rozpravy sleduje pozorně katolický tisk jako soudce nade všemi, přísně posuzuje celou ideu pokroku vůbec a dává debatujícím pokrokařům známky, většinou ovšem špatné. Kdo se proto zlobí, utěšič se myšlenkou, že v dějinách, jako všude jinde, hraje každému jen chvíli, a že tváře klerikálních redaktorů během doby zase opadnou.

Mluví se nyní u nás o krisi pokroku na celé linii a to ovšem se neobejde bez věty, že hydra reakce zdvíhá hlavu. Tedy jak vysoko ta hydra opravdu zdvíhá hlavu? Pokud se týká sociálního pokroku, nezdají se býti socialistické strany v koalici zrovna znepokojeny; naopak, debatují-li s komunisty nebo se svými voliči, velebí vymoženosti, jež byly získány pro pracující lid a jež budou za každou cenu obhájeny; sociální demokracie pozoruje, že byl splněn celý její minimální program, a neví ještě dost dobře, jak dál. Zde tedy útočná reakce právě nepálí, ač ovšem tempo sociální přestavby se velmi zvolnilo. Ale toho jest více příčin než jen zlá vůle reakcionářů. Je tu nezdar některých pokusů se státním socialismem i pohled na některá socialistická družstva, stále potřebná subvence; je tu daňové přetížení, které brání ukládati státu nová sociální břemena, ač všichni celkem se shodujeme v tom, že na tváři společnosti jsou četné ohydnosti, které by, bylo třeba odstranit; jsou tu dále i tísnivé podmínky odbytu zboží, které vykonávají nepříznivý vliv na trh práce a na odměnu dělníkovu; konečně jest tu brzdicí vliv praxe. Zdá se, že naši koaliční socialisté (komunisté ovšem u nás s žádnou praxí se nepotkávají) sami podlehlí tomuto vlivu: mluvíte-li s jejich vůdci, máte někdy dojem, že po řadě zkušeností dostali důkladnou trému

z praxe a ztratili víru v socialisaci na několik let. Máme skoro dojem, že my, kteří se nazýváme liberály, bychom byli odvážnější v té věci. Ale nikdy nechceme s pohrdou odstrkovati lidi s místa, na něž je přivedla zkušenost. Přes to zůstává pravdou, že jednou z hlavních příčin, proč nejedeme rázněji za socialisaci, je nedostatek odhodlanosti u samotných socialistů. Tedy nelze vše vysvětliti jen útokem reakce. Připočteme k tomu, že Československo vůbec není dobrou půdou pro nějakou důkladnější reakci. Jsme a byli jsme národ malých lidí, a jako kapři nikdy nebudou dělat štíčí politiku, tak takový národ sotva může býti vzburcován k podpoře velkokapitalistických cílů. A nějaká politika šlechty? Jak dávno ta je už u nás mrtva! Bojí-li se ještě někdo u nás šlechty, není politik, ale neurasthenik. Národní demokracie, kterou jedinou z našich stran je možno pokládati za oddanou kapitálu, odnesla si z posledních voleb řádnou porážku a je vedle živnostníků nejmenší stranou z koalice. Strach o pokrok zakládá se tedy v podstatě na volebním vítězství katolíků a je spíše kulturní povahy.

Pokrokové směry jsou velmi udiveny tímto vítězstvím. Nebyly by tak udiveny, kdyby nebyly vždy už předem pokládaly za hloupost všechno, co se s t. zv. liberální strany tvrdilo o poměru českého národa ke katolictví. Pokládá-li někdo katolictví jen za víru, která byla této zemi vnucena ohněm a mečem, je pak přirozeně udiven, jestliže země po sedmi letech svobody nespěchá odhoditi tuto násilím vnucenou víru, nýbrž dopřeje jí dokonce volebních úspěchů. Liberálové se nepokládají za katolíky, ale chtějí spravedlivě a svobodně oceniti roli všeho, tedy i roň katolictví. R. 1620 bylo, pravda, katolictví vtlačeno do českých lebek násilím. Ale od té doby uplynulo tři sta let a to jest dosti času, aby i vnucené náboženství zdomácnělo. Zde není třeba velkých debat, neboť nás poučují fakta: Rakouska se český národ vzdal s nadšením v prvním okamžiku, ale přes všechny výzvy nevzdává se až dosud katolictví, ač by tak mohl nyní svobodně učiniti. To podle našeho názoru dokazuje, že katolictví přestalo býti cizím předmětem v národním těle. Nesouhlasí-li s tím někdo, je povinen tento úkaz vysvětliti jinak. Někdo to může snad vysvětlovati částečnou zaostalostí lidu, která musí býti překonána. Ale předně, nejsou mezi našimi katolíky jen lidé zaostalí, a pak, kdybychom měřili tímto loktem, musíme pokládati Francii a Itálii, v nichž katolictví jako církev a katolické citění pevně trvají, za země obzvláště zaostalé. V Anglii nabývá v poslední době katolictví na síle: je to proto, že v Anglii rozmáhá se zaostalost? Pochybují, že by člověk, který upřímně věří, se mohl stěhovati z konfese do konfese jako z bytu do bytu; pro každého věřícího je jeho vyznání celé a pravé náboženství, a naši katolíci většinou přestanou být katolíky, až vůbec přestanou být náboženskými lidmi.

Napsal jsem kdysi, že spory mezi katolictvím a protestantstvím nás už málo zajímají, poněvadž za nějaký čas obě vyznání budou ležet vedle sebe v hrobě. Na jedné volební schůzi, kde za národní stranu práce mluvil superintendent československé církve na Moravě, dr.

Císař, byl vznesen na něho dotaz, zda toto Peroutkovo stanovisko vystihuje poměr strany práce k náboženství. Pan dr. Císař odpověděl: kdo předpovídá, že katolictví i protestantství budou za nějaký čas ležet vedle sebe v hrobě, připadá jako onen devadesátiletý krejčí, který si zavřel havrana do klece, aby viděl, žijí-li havrani opravdu dvě stě let. To jest velmi dobré přirovnání a nemohu popřít, že jeden lidský život je krátký k vyzkoumání pádu náboženství. Už Heine napsal před osmdesáti lety: »Slyšíte klinkat zvonek? To jdou s posledním pomazáním k umírajícímu bohu.« Heine je dávno mrtev a náboženství žije. Chtěl jsem jen naznačit moderní síly, které pracují proti náboženství, a myslil jsem na dnešní historické formy náboženské, které sotva už budou žít tak dlouho, jako žily. Ale vždy znovu se poučujeme, že na světě nejsou jen moderní síly. I v tak malém případě, jako je poslední volební úspěch katolických stran. Je asi chybné klásti zde zvláštní důraz na katolictví: jde spíše o to, že lidé z pochyb času vůbec se utíkají k náboženství, u nás ke katolictví proto, že tato víra, v níž byli vychováni, představuje jim náboženství celé. (Vedle nich je ovšem mnoho lidí, kteří, vychováni jinak, pokládají jedině protestantství za pravé náboženství.) Vzrůst klerikálů není příčina, ale následek: ukazuje, že mnoho lidí nedovede se vyrovnati s novou dobou a pocituje z ní úzkost. Chcete-li porazit katolicismus, nesvedete to žádnou sebe slavnější bitvou v parlamentě, ale jen tím, že dáte lidem nové duševní přístřeší. A to nejde rychle. Duchovní zápasy se nerozhodují tak rychle jako sportovní.

Ve prospěch klerikálů bylo rozhodnuto demokratickým způsobem, t. j. hlasováním. Nehleďte v tom tedy ukládat a spiknutí, ale jděte na poradu k lidské povaze. Myslitel, který pokládá lidi za statečnější a samostatnější, než jsou ve skutečnosti, nebo za rozené obrazoborce, dočká se mnohých vyvrácení své nauky. Lidé jsou konzervativní, zejména tam, kde jde o jejich majetek nebo o jejich duševní klid. Je-li někdo vychován četbou heroických tragedií, představuje si ovšem lidstvo jinak. Není vyplňováno jen rozumem, a vždy sklídl úspěchy, kdo dovedl obratně udeřiti na citovou stránku. To dovedl katolicismus, kdežto pokrokaři se dovolávali jen rozumu. Za sedm let nesplnily a nemohly splnit pokrokové směry vše, co slibovaly. V dnech převratových pan poslanec Bechyně na náměstí sliboval lidu, že »nyní přijde doba štěstí všech.« Nepřišla ovšem, a pokrokaři se zatím ukázali lidu ve svých slabůstkách, často, pokud se na př. československých socialistů týká, přímo v nedbalkách. Lid viděl, že mnozí z nich byli poctivější v opozici než u vesla. I z toho poznatku přišlo rozčarování, které nelze podceňovat. Když padly staré řady, ukázala se ne harmonie, jak bylo slibováno, ale nespořádanost rozumu. Nedokonalost člověka, která se také objevila, nedovedla potěšit, a proto někteří lidé šli kousek cesty zpět, k víře svých otců. Je to marné, pozitivní ethika p. prof. Fr. Krejčího mnoho neláká; je to trochu suchá kráska. Pokrok se mnohým lidem ukázal ne jako přímá cesta, ale jako chaos, pouhé politikaření, stejně žalostné jako každé jiné; samo slovo pokrok bylo při nehodných příležitostech uštváno až k nemožnosti; udály se případy »pokrokovosti až k zblbnutí«; když jste seškrábli slupku s mnohých pokrokařů, objevili se stejně slabými lidmi jako jiní, s tím jen rozdílem, že papouškovali jiné fráze; zkrátka,

pokrok nepřinášel rychlých úspěchů ani jistoty ani bezpečnosti. Z toho nastala u některých bázeň a skrytí hlavy do starého katolického klína. Je jisto, že si tím nepomohou, ale činí tak pro klid duše. V tom má pravdu Anatole France: »Poněvadž vždy v historii byl člověk zpozdilý, bylo by podivné, kdyby nebyl zpozdilý právě dnes.«

Ze všech myslitelů, kteří se pokusili určití způsob, jímž se děje vývoj, vystihl nepochybně nejsprávněji věc starý Hegel, podav formulku: akce — reakce — synthese. Je to poněkud chladný názor, ale je pravdivý. Nechápu, jak se ho mohou dovolávat ti, kdož by nejraději všechny relativisty pozřeli na potkání, neboť tento názor je otcem všeho politického relativismu, nedávaje plnou pravdu žádnému ze všech směrů. Podle tohoto názoru každé dění se časem omrzí pro svou jednostrannost a přehánění a vyvolá reakci, která je právě tak jednostranná; teprve období synthesy spojí, co v obou směrech bylo živého a dobrého. Tak se pohybuje historie světa. Děje dneška i s tím klerikálním vítězstvím je možno úplně zařaditi do tohoto schématu: nespořádaný a někdy bouřlivý postup pokroku vyvolal odpor. Přijde také doba synthesy, která sloučí staré i nové dobro. Prozatím jsou lidé, předvídací tuto synthesu, neoblíbeni na straně akce i reakce.

V. Koenig:

Jak je složena ruská emigrace.

Ruská emigrace není Evropě nic neznámého; po celé století ji Evropa znala a podle svého politického vývoje poskytovala více či méně svobodný útulek celým generacím ruské inteligence, která se utíkala z politické nesvobody do svobodného nebo svobodnějšího prostředí evropského. Proto dějiny ruské emigrace znamenávají jména, která jsou velmi významná pro politické i kulturní dějiny Ruska vůbec: Herzen, Ogarov, Bakunin, Něčajev, Lavrov, Plechanov, četní eseri a konečně i jména, která jsou nerozlučně spojena s nastolením sovětského režimu, jako Trockij a Lenin. Pouze nakrátko byly přerušeny dějiny ruské emigrace: byla to doba od února do října 1917, kdy se otevřely hranice ruské demokratické republiky politické emigraci všech odstínů. Ale hned po bolševickém převratu začalo nové údobí ruské emigrace. Bolševická revoluce přiměla k útěku především živly zcela opačného rázu než byly emigrační živly předválečné: opory staré společnosti, zpátečnickou aristokracii, plutokracii, carskou vysokou byrokracii a vojenské hodnostáře, slovem celé oficiální carské Rusko politické, společenské i hospodářské. Bolševická diktatura vypudila za hranice také celý ruský svět politický, pokud stál na pravo od bolševismu; na levo nebylo už nic, což znamená, že opustili vlast všichni nebolševičtí političtí činitelé, a to nejen příslušníci starého carského režimu, ale i ti, kteří tento režim svrhli, všichni nebolševičtí republikánští, demokratičtí, ba i socialističtí političtí pracovníci; mnoho starých revolucionářů, kteří ztrávili značnou část svého života v předválečné emigraci, octli se nyní v emigraci podruhé. A posléze museli prchnout i ti leví sociální revolucionáři, kteří podporovali sověty na začátku bolševické éry.

Kromě politických činitelů však šly do emigrace tentokrát také nejružnější složky ruské společnosti a emigrace nabyla rázu hromadného. Byly to složky, jejichž emigrace měla smysl zpoila politický a zpoila ho-

spodářský. Před sociální revolucí utíkali, pokud jim to bylo možno, lidé, kteří se snažili zachránit v cizině alespoň část svého movitého majetku, bohatí soukromníci, obchodníci, finančníci, lidé, kterým bolševismus sekvestroval půdu a nemovitý majetek vůbec, průmyslníci, statkáři, ředitelé a vyšší úředníci továren, i prostě lidé, pro které sociální revoluce znamenala neodvratný pád do hlubin sociálního postavení a všechna nebezpečí, která v té mimořádně kruté a krvavé době přinášelo příslušenství k buržoasní třídě. Další složku emigrace tvoří lidé, kteří se utekli za hranice prostě proto, že nesnesli dusna a tíhy ovzduší v době občanské války a třídního teroru, ač jim přímé nebezpečí nehrozilo; tyto živly se skládají většinou ze středostavovské inteligence, profesorů, spisovatelů, umělců, lékařů, advokátů, inženýrů, úředníků atd. Vystěhovalo se množství studující mládeže, které byly pro třídní původ zavřeny dveře vysokých škol (nemluvíme o studentech z bílých armád). Poslední vlny emigrace zalhal do Evropy konec občanské války. Po definitivní porážce bílého hnutí utíkalo s bílými armádami z Ruska z živlů, o nichž jsme mluvili, všechno, co jen mohlo a co stačily pobrat černomořské parníky; byl to hromadný útek, kterým bylo strženo na jihu Ruska i množství drobných lidí, již se hrozili nových válečných hrůz a z nichž mnozí opouštěli jediný majetek. Také v bílých armádách bylo množství drobného selského lidu — nejen junkři a carští důstojníci — a tak se s touto poslední vlnou přivalila do Evropy nejrůznorodější společnost. V emigraci jsou tudíž zastoupeny všechny sociální složky ruské, třeba ne v poměru sociálního složení ruského národa.

Tak se octla v evropských státech dvoumilionová massa ruské emigrace, která našla přijetí celkem laskavé a v některých státech, mezi nimi v Československu, přímou podporu. Nemluvíme tu ovšem o emigraci rozstříknuté po Asii; zde je těžko zjišťovat fakta, ale nepřekvapí, když se dovíme, že v občanské válce v Číně operují generálové také námezdými ruskými vojsky. Avšak pro evropské státy hromadná emigrace ruská znamená problém, který nelze snadno řešit, a který je tím nesnadnější, že tyto dva miliony Rusů jsou dnes bez státního občanství, že vývoj poměrů může z nich učiniti už emigraci trvalou, že zde hrají úlohy na jedné straně sympatie k určitým složkám této emigrace, na druhé straně úprava právního poměru k sovětům; mravnímu svědomí demokracie se přiči nechť padnout na příklad demokraty, kteří se stali obětí třídního boje, na druhé straně však má podpora emigrace své hranice jak s hlediska právního, tak s hlediska finančního. (Pamatujeme se, jaké rozhořčení budilo mezi našim studentstvem zneužívání podpor některými ruskými také-studenty.) U nás cítí veřejnost závažnost emigračního problému velmi živě, a ačkoli k ruské emigrantské demokracii zachovává nepopíratelné sympatie, přece — a jistě právem — se táže, jak to vlastně s tou emigrací je, co s ní bude dál, co si ona sama o tom myslí a jak se to všechno skončí.

Je přirozeno, že emigrace, která takto přišla do Evropy, odnesla si z Ruska zášť proti bolševismu a touhu, aby poměry se co nejdříve změnily; je proto přirozeno, že ve velké většině emigrace nacházeli sluch ti, kdo hlásali křížovou válku proti sovětskému Rusku. K tomu dlužno přičísti, že jedinou pevnou organizací, která přešla do Evropy, byly části bílých armád, jež posilovaly nálady pravého zabarvení v emigraci. Ovšem

pravý tábor, ba ani ten nejpravější, nebyl jednotný, tahanice mezi monarchisty byly na denním pořádku, ale tato nejednotnost jednak nikoho nepřekvapovala, jednak nálada »běženců« byla pro pravici psychologicky příznivá. Odhad, že emigrace byla z devadesáti procent právě a přímo monarchisticky naladěna, není přehnaný. Autorita demokratických vůdců a zejména socialistů byla otřesena tím, že nedovedli zamezit vítězství bolševiků. Demokratičtí buržoasní vůdčové nebyli si jisti, socialisté těžce sháněli své stoupence. Ale v celku nelze mluvit o něčem větším, než o náladách; většina emigrace byla a z valné části až dosud je politicky neorganizována a podléhá stále převážně náladám. Nesporné však je, že od r. 1922 lze pozorovati pokusy o politické seskupování. Zároveň lze pozorovati povolné opadávání pravých nálad v emigrantské masse, což nesporně souvisí s nezdarem intervenčních pokusů, s pronikáním poznání, že sověty překonaly vnější nebezpečí a s tím, že na dav emigrace, která s počátku »seděla na kufrech«, začaly doléhati hmotné a existenční otázky. Nebudeme zde líčiti všechny věci, které měly vliv na tento proces v emigraci, spokojujeme se jen hlavními a zaznamenáním fakta samého, podotýkájíc, že není možno přesně vymezit poměr »pravých« a »levých« živlů; nálada se prostě mírní a v této příznivější náladě mohou nyní s dosti velkým úspěchem pronikat hlasy a organizační snahy středu a levice. Politicky vyhraněné emigrace jsou desetitisíce, kdežto statisíce emigrantů jsou živel, který není vysloveně politický. Přes to nelze podceňovati snahy emigrantských politických činitelů, kteří se pokoušejí dáti emigraci politickou a z části (zejména u socialistů) i odborovou a svépomocnou organizaci.

Mezi monarchisty vykristalisovaly dvě skupiny, Kyrillova, kterou reprezentuje tak zvaná Nejvyšší monarchistická rada, jež vydává vlastní týdeník, a skupina Nikolaje Nikolajeviče, reprezentovaná Ruskou monarchistickou stranou se střediskem v Paříži. Hlavními činiteli této skupiny jsou poslanec Markov a M. A. Krupinskij. Dlužno říci, že Nikolaj Nikolajevič počíná si velmi obratně a dovede kolem sebe soustřeďovati stoupence. Největším jeho politickým úspěchem je, že dovedl pro sebe získati Wrangla, čímž značně rozšířil svůj vliv mezi přívrženci intervence, ačkoli sám nedávno prohlásil (ovšem s křížkem po funuse), že si nepřeje intervence. Dalším jeho úspěchem je, že dovedl k sobě připoutat i ty monarchistické skupiny, které nevstoupily přímo do ruské monarchistické strany, nýbrž sdružily se v tak zvaném Ruském národním výboru, vedeném politicky Kastašovem a Struvem a reprezentovaném listem *Vozrožděnije*, který slouží propagaci pravých nálad vůbec a zpravidla nevystupuje jako orgán monarchistický. K této skupině patří také spisovatelé Amfitěatrov, Bunin a Šmelev. Názory v této skupině nejsou vždy jednotné; zejména je různice v nazírání na pozemkovou otázku; někteří by chtěli bezvýhradné vrácení půdy bývalým majitelům, jiní by řešili otázku mírnějším způsobem, částečnou náhradou a pod. Stranou stojí drobné a nevyhraněné skupiny, zejména v Jugoslavii; jsou to většinou legitimisté, kteří si zásadně přejí návratu dynastie Romanovců, ale nevyslovují se zatím pro žádnou osobu. Na konec minulého roku utrpěli ruští monarchisté porážku, která je nejen známkou značného vystřízlivění v emigraci, ale bude asi teprve nyní mít velký vliv v neprospěch monarchismu. Byl to nezdařený po-

kus o svolání ruského zahraničního sjezdu, kterému monarchisté chtěli dát zevní podobu sjednocení ruské emigrace, strhnouti na sebe většinu a tak vzbudit zdání, že emigrace jde za praporem monarchismu. Pokus se skončil naprostým fiaskem; ve středních vrstvách má o to velkou zásluhu hlavně P. N. Miljukov. Potěšitelné zejména je, že snahy monarchistů byly odmítnuty v Jugoslavii, kde monarchistické tendence měly dosud převahu. Fakt, že v Jugoslavii 52 emigrantské organizace odmítly asistovati při této komedii, je víc než výmluvný.

Přechod k táboru občanskému tvoří skupina bývalých ruských průmyslníků, kteří však zatím zaujímají vyčkávací stanovisko. Dosti neurčitá je také skupina pravých kadetů, reprezentovaná deníkem Rul a vedená Gessenem, Kaminkem a Szgojevem. Nalézá ohlas zejména ve střední inteligenci, nedovedla však dosud ani zorganizovati své stoupence, ani vytvořiti pozitivní program: nezaujímá vysloveně odmítavého stanoviska k monarchistům, za to ostře vystupuje proti socialistům. Naproti tomu velmi čile si počíná a demokratický občanský tábor organizuje jiný kadet, P. N. Miljukov, kterému se podařilo dátí těmto snahám dobrý organizační základ v Demokraticko-republikánském sjednocení. Miljukov vykonal v organizaci liberálního republikánského táboru skutečně velkou práci, která se mu daří právě v důsledku toho, že ruská emigrace se postupně rozčarovává v pravých náhledech a opouští intervencionismus, jako od něho už dávno odstoupil i Miljukov. Ježto Miljukov klade nyní velkou váhu na zemědělskou složku ruského obyvatelstva, pojí se k jeho Republikánsko-demokratickému svazu také skupina Selské Rusko, vedená Maslovem v Praze, a kromě toho také různé skupiny nestejnorodé, zejména různé organizace kozácké (v Československu 12) a pak také zbytek skupiny Savinkovců ve Varšavě, vedené Filosofovem a reprezentované časopisem Z a s v o b o d u. Hlavní střediska Miljukova táboru jsou Paříž, hlavně Praha a pak Varšava. Praví kadeti mají své středisko v Berlíně.

Socialistický tábor dělí se na dvě hlavní skupiny, sociální demokraty a sociální revolucionáře. Sociální demokraté, jejichž hlavním vůdcem je Dan a orgánem Socialističeskij Věstník, věří v podstatě ve vnitřní vývoj bolševictví k těm socialistickým metodám, které hlásají sociální demokraté, jejichž stanovisko je v důsledku toho možno charakterisovati jako vyčkávací. Hlavní, nikoli však zvlášť početné skupiny sociálních demokratů jsou v Berlíně, ve Švýcarsku, tradičním útočišti sociálně-demokratické emigrace, a konečně v Paříži. Eseri naproti tomu v podstatě věří, že proti bolševictví možno vésti boj uvnitř Ruska, byť bez snahy o násilný převrat. Hlavní dvě skupiny jsou pražská, reprezentovaná revuí Volja Rossii a vůdci Černovem, Lebeděvem, Stalinským, Suchomlinovem, Slonimem, a pařížská skupina Kerenského s deníkem D n i a skupina literátů sdružená kolem pařížské revue S o v r e m e n n y j a Z a p i s k i. V poslední době lze pozorovati zdařilé pokusy eserů o organizační práci na Balkáně. Sympatická jest úspěšná práce eserských činitelů o odborové organisování emigrace a o organizaci emigrantské svépomoci v existenčních otázkách, zejména v opatrování práce a ve výchově pro praktická zaměstnání.

Mimo strany jsou konečně ještě různé drobné skupiny, které hledají přímý vztah k dnešnímu Rusku.

Známa jsou hlavně jména Pěšechonov, Prokopovič a Kuskova. Z tohoto středu vzešly také v poslední době hlasy o návratu emigrace do vlasti, které vzbudily v emigraci velký rozruch a o kterých promluvíme jednou obsírněji. Praktické smíření s bolševickým Ruskem provedla skupina směnověchovců (směna věch = změna mezníků), která se přímo postavila na půdu sovětského státu a z valné části již provedla návrat do Ruska v době, kdy to sovětská vláda připustila na základě přijetí sovětského občanství. Směnověchci byli tehdy viněni, že jsou agenti bolševismu; zdá se, že neprávem. Jejich snahy ovšem svého času sověty podporovaly, avšak hnutí samo vyrostlo hlavně z touhy mládeže, která v emigraci vystudovala a nadála se najíti ve vlasti zaměstnání. Propagačním sovětským listem, který působí mezi emigrací, je P a r i ž s k í j V ě s t n í k; existence tohoto listu je také důkazem, že sověty neztratily plně zájem na tom, jaké tendence se uplatňují mezi emigrací, a snaží se alespoň z části působiti na ně vlastním tiskem.

Tak v podstatě vypadá rozvrstvení politické části ruské emigrace. Jak už řečeno, politická emigrace tvoří jen poměrně malou část široké emigrantské massy. V podstatě lze říci, že nálada této massy, původně téměř cele nakloněné nejpravějšímu smýšlení, přechází do směrů levějších, byť jistě ne z větší části. Je zde hlavně rozčarování z intervenčních nadějí a v důsledku toho stále postupující odklon od monarchismu, na který také působí namnoze demokratické prostředí, v němž žije značná část emigrace. Na místo nadějí v pád bolševismu vnější nastupují naděje na jeho pád vnitřní; při tom však pomalu proniká i poznání, že i takový vnitřní pád sotva může přijíti jedním úderem. Skoro celá emigrace věří, že dnešní její postavení je přechodné a že ne sice hned, ale poměrně brzy se jí otevrou brány Ruska. Odtud také zřejmé snahy zabrániti asimilaci a odnárodnění, tím také lze z části vysvětliti onen ziev, který budí zejména v naší veřejnosti dojem nepříznivý, že emigrace vede exklusivní život a nezařazuje se organicky do celého způsobu našeho společenského a také občansko-pracovního života. Emigrace sice už neseďi »na kufrech«, zařizuje se v cizině jako v přechodní stanici na životní dráze, ale kufry má připraveny, čekajíc ve stálé naději na změnu ruských poměrů.

Národní hospodář

Debaty nad hrobem deflace.

—a, Londýn, 10. února.

Deflace je »mrtva a věčně zatracena«, ale velká část lidí, kteří v ní měli činný podíl, se těší čipernému životu. Nic nevdají, že oni nyní také zatracují deflaci. Pouze se nesmí vzpomínat, že kdysi byla velmi »zdravou« finanční a peněžní politikou. To bolí živé, kteří se ještě finančně a politicky nevyžili. Co se stalo, je dobře známo, bylo ještě lépe citelno a je částečně citelno posud. Nezbyvá tedy nic, než tak trošku fixlovat.

Jedním z těchto fixlů jest obvinít každého, kdo byl nebo jest proti deflaci, z inflačních choutek. Před čtyřmi nebo pěti lety inflace a deflace byla v »Lidových novinách« srovnána s dvěma špinavými příkopy podél

silnice a bylo dodáno: radí-li někdo pocestnému, aby nelezl do jednoho, tím mu ještě neradí, aby skočil do druhého. Rozumní lidé varovali před prvním jako před druhým a doporučovali cestu po silnici stabilisace. To nebylo napsáno jednou, nýbrž mnohokrát. A přece člověk, který bude v příštích létech zaujímatí nejvýznamnější místo v československé peněžní politice, napsal, že takoví lidé doporučují nebezpečnou politiku inflace. Domnívati se, že to byl omyl, bylo by podceňováním pisatelovy inteligence. Byl to úmysl, úskočná polemika — a gentleman dosud neodvolal úmyslnou nepravdu. Je třeba to konstatovati nikoli pro osobní dostiučinění, nýbrž možná pro věcné potřeby budoucnosti.

Druhé, co zaráží v těchto polemikách, jež daleko ještě nejsou u konce, je stále používání jmen. Dr. Rašín byl muž vzácných vlastností. Ctitelé jeho prokazují však jeho památce špatnou službu, zatahují-li jeho jméno stále do pozdějších sporů. Největší lidé dějin řešili své úkoly dle současných vědomostí a zkušeností. Žižka byl zakladatelem moderní válečné strategie a taktiky, ale nemůžeme ho soudit a odsoudit proto, že Foch toho ví víc. Dr. Rašín má nespornou a nespírnou zásluhu, že osamostatnil československou měnu, aby mohl zarazit inflaci. To s plným respektem každý uznává. Jakmile však přejdeme k deflaci, dr. Rašín se mohl tak mýlit, jako se mýlili finančníci světového jména a mezinárodní praxe. Dr. Rašín se prostě rozřešení této věci nedočkal, a není žádnou urážkou jeho památky, řekne-li se, že v něčem také byl na omylu. Byl přece člověk a nebyl neomylný. Jsou lidé, kteří osobně dra Rašína znali, a tvrdí, že měl odvahu omyl doznati, jakmile jej poznal. Lincolnovi také kdysi vytýkali, že změnil své přesvědčení a on odpověděl: »Hůře je s lidmi, kteří nemají co měnit«. Dr. Rašín tu odvahu měl, ale jeho ubozí epigoni si učinili z jeho jména pohodlný štít. Rašín do poslední chvíle hledal pravdu, cenil pravdu podle jejího obsahu a nekryl se žádným jménem. Že dr. Rašín skončil rukou vrahovou, nedokazuje ani správnost ani nesprávnost jeho deflačního náběhu jako to nedokazuje nic z mnohých jiných otázek dnešní doby, o nichž přece dr. Rašín měl také své náhledy. Kdyby to byla pravda, pak by otázku deflace rozhodl vrah. Zatahovati panovníky do denních sporů není dovoleno, zneužívati jména presidentova se považuje alespoň za špatný vkus, není-li na to zákon. Majestát smrti vyžaduje téhož. Největšími škůdci památky Rašínovy jsou ti, kdož jeho jménem kryjí své chyby, kterým se mohli vyhnouti, ale které byly ještě všeobecným míněním světa za doby Rašínovy. Posledních pět až sedm let znamená v národním hospodářství a financí rychlejší vývin než půl století před tím.

Jeden anglický pastor řekl, že věří, co Kristus řekl, ne sice proto, že to řekl Kristus, ale protože by to Kristus neřekl, kdyby to nebyla pravda. Je-li rozprava o hospodářské krizi, záleží na tom, co je pravda, proč je to pravda a jaké jsou pro ni důkazy. Jména a osobním podpichováním debata jen zdivočí a výsledek se oddálí nebo úplně zmaří.

Ale když už má platit nějaká osobní autorita o deflaci, vezměme si jednu živou z Anglie. Není mým úmyslem podávati doslovně to, co řekl o deflaci Mac Kenna na letošní valné hromadě Midland Bank. Zastím chci znázorniti dojem, jaký tato řeč učinila v dělnickém světě anglickém — federace britských průmysl-

níků dávno již ostře vystoupila proti deflaci, kdy Labour Party se o takové věci vůbec nezajímala. »Daily Herald« píše v úvodním článku ráno po valné hromadě Midland Bank:

»Po pět let industrie našeho národa a zejména velké exportní industrie procházely hospodářskou krizí neslýchané příkrostiti. Jako vždy, hlavní břímě dolehlo na dělníky. Majetné třídy — a zejména finančníci — byli s to odškodniti se jinde: neboť oni berou daň, z níž žijí, nejen z Velké Británie, nýbrž z celého světa. Ale dělníci nemají jiného zdroje příjmu a podle toho trpěli. Mzdy byly sníženy o kolosální sumy; pracovní doba byla prodloužena; a nad to byla nezaměstnanost v míře nikdy dosud nebývalé.

A nyní na konci pěti let průmyslového teroru přichází pan Reginald Mac Kenna, dříve liberální kancléř pokladu a nyní předseda Midland Bank, a praví nám v hladkém a lahodně vysvětlujícím tonu, že hlavní příčinou průmyslové tísně nebyly ani vysoké mzdy ani vysoké daně a dokonce ani neklid v Evropě. Byla to politika deflace oběživa, stále a bezohledně prováděná finanční správou za celou tu dobu. A tak tomu jest. Je to pravda, na kterou tento list (Daily Herald) naléhal ne roku 1925, nýbrž už r. 1920 a dokonce dříve. (Správně jest, že Mac Kenna na to naléhal dříve, než se v »Daily Herald« začal takovými věcmi zabývat. Pozn. autora.) Varovali jsme vládu, že hnátí libru šterlinků ke zlaté paritě bude pohromou. Ale našich výstrah nebylo dbáno. Pokus byl učiněn a proveden do konce. Učinili jsme, oč se žádá jiná země nepokusila.(!) A zaplatili jsme katastrofální cenu.

»Ale,« praví Mac Kenna nenuceně, »nyní je marno debatovati o tom, zdali cíl stál za obětí. Spokojme se, že jsme u cíle.« Tohle, můžeme-li tak říci, jest dokonalá nestoudnost. Snad je marno plakati pro rozlité mléko. Ale rozhodně stojí za to přísně vyšetřiti, kdo je odpověden z rozlité. Kdo jsou mužové, kteří jsou odpovědni z této katastrofální politiky, která zpusťovala naše průmyslová města mnohem důkladněji než Němci zpusťovali severní Francii? Odpověď jest: Byli to p. Mac Kenna a jeho druhové, hlavy bankovního světa. Jeden ze zločinců zatracuje vyšetřování zločinu, Neboť ani parlament ani kancléř ani finanční správa neurčují a nediktují finanční politiku naší země, nýbrž konec konců velcí bankéři. Ti jsou odpovědni z deflační politiky a ze všech jejích katastrofálních účinků. Podle doznání jednoho z nich oni jsou vinni buď obrovského prohloupení neb kolosálního zločinu proti státu a společnosti. Za dřívější doby byla by z toho obžaloba pro zneužití moci. Dnes, nejdeme-li tak daleko, musíme si aspoň položit otázku, zdali tito lidé se neosvědčili krajně neschopnými vládnouti tak fantastickou mocí, kterou jsme jim dovolili si osvojiti.«

Literatura a umění

Jan Klepetář:

Hilarovo dílo režisérské.

I.

K. H. Hilar je největší české divadelní dobrodružství. Až do něho doznívá v českém divadle doba obrozenecká. České divadlo v době, kdy v Německu Meiningenští slaví svoje triumfy, dožívá se éry velkých herců. Šmaha, Šimanovský, Seifert, Mošna, Kolár, Frankovský, Sklenářová-Malá jsou jména, jež v té době znamenají české divadlo. Po nich přichází vrchol

herectví u nás: dvojice Kvapilová-Vojan a doznění éry hereckých individualit je v Marii Hübnerové, která celou podstatou své umělecké osobnosti tkví v době rozkvětu druhé gardy velkých herců, soustředěné kolem jména Vojanova. České divadlo, které se zrodilo v době rozkvětu německé romantiky a jehož prvními autory se stali Štěpánek, Klicpera a Mikovec (co bylo až do nich, nelze nazvat jménem české tvorby dramatické) nemělo s počátku ani herců ani překladatelů cizích her, natož režisérů. První individualita, jež tyto nedostatky chápala, je Josef Kajetán Tyl. Tyl znamená pro české divadlo první pevnou osu, první důkladné a opravdové poučení. Je autorem, režisérem, hercem, dramaturgem, iniciátorem a technickým mistrem v jedné osobě. Národ, jehož mentalita je ovlivněna politickým útlakem, baží po iluzi a prahne po divadelním zažitku. Poskytují se mu jednak překlada-

K. H. Hilar.

dové hry německé, jednak původní hry, jež Tyl sám píše. Obecnost je nenáročná; stačí mu krajka k iluzi dvorní nádhery, prožívá utrpení hrdinů mezi čtyřmi holými stěnami s vnímavostí obdivuhodnou. Stavovské divadlo za německé správy nepřeje českým představením, uvědomění národní roste, konečně národ buduje Národní divadlo, aby do něho přenesl vše, co divadelně má nejlepšího. První herecká garda Národního divadla jsou také velcí a individuálně založení herci. V té době úkol režisérův se stotožňuje s úkolem inspiantským a rekvizitářským. Režisér opatřuje a předpisuje rekvizity, divadelní malířny pracují samovládne a beze styku s režisérem, a režisér aranžuje jen příchody a odchody, ponechává úplně vyhrání scen jednotlivým hercům, jejich názoru, pochopení a umu. Čeští herci hrají po svém a originálně, scéna je komponována náhodou a nikoliv uvědoměle.

První, kdo u nás chápe scénickou kompozici jako samostatný úkol umělecký, je Jaroslav Kvapil. Přichází do doby nového dramatického kvasu a má k dispozici velké herecké individuality. Vrchlický a Zeyer píší dramata, J. V. Sládek, který vedle Krásnohorské nás první seznamuje s novou Anglií, staví se před úkol odvážný a velký: přetlumočítí do češtiny celé dílo Williama Shakespeara. V Kvapilovi je jeho společník. Sládek lne k básnickému slovu, Kvapil touží po jevištní realitaci. Této době je Shakespeare idyllou. Sládek mírní

a připilovává Shakespearovy silné výrazy, jež jsou projevem odpoutaných vášní a mocného životního pudu. Vyživá se ovoce obrozenské idylly. Shakespeare se musí české idylle přizpůsobiti slovem i provedením. Kvapil první u nás vytváří soustavnou shakespeareovskou tradici. Aranžuje Shakespeara, ale nerezíruje jej. Jeho radost tvůrčí je radostí z dekorativnosti. Má úpravnou scénu třístupňovou, má jeden reprodukční princip, který obrací na celého Shakespeara, má vůli provést na jevišti vše, co Sládek přeloží. Živé shakespeareovské museum se tvoří na scéně Národního divadla. Kvapil jen skromně napovídá. Vojanův herecký vzlet uvádí v úžas hlediště při »Zkrocení zlé ženy«, démoni a běsi jsou popuštěni, hraje-li Vojan v Macbethu a Richardu Třetím, propastné hlubiny lidského nitra otevírá Hamlet, při čemž lyrism Hany Kvapilové kontrastuje s myšlenkovou hrou hlavního hrdiny.

Jaroslav Kvapil je vlastně první český režisér. Režisér, který si uvědomuje:

1. že divadelní režie je samostatné umění,
2. že divadelní režie je víc než aranžování scen,
3. že mimo herce má na scéně také co dělati malíř a osvětlovač.

Kvapil je režisér dekorativní. Básnický impresionista používá své vyjadřovací metody i na jevišti. Uniká mu vnitřní ztužení dramatické akce, drobí se mu napjetí, dialog se rozbíhá, ale jeviště se pomalu ztemňuje a nálada hraje na režisérovu básnickou inspiraci. Typickým obrazem režiséra Kvapila je poslední výjev z jeho inscenace »Benátského kupce« v Národním divadle, kdy Lorenzo a Jessika se vyznávají ze své lásky. Náladové přítmí, terasa, jemná hudba, jež mírně dráždí sluch, pomalé přechody světelné a nehybnost obou herců. Kvapil chytí týmiž prostředky, jakými chytí malíř. U něho režie je vlastně prací výtvarnou. Hledí docílit souladu v postavení hrajících se světlem a dekorací tak, aby vznikl živý obraz. Kvapilova režie je vytváření živých obrazů. Jeho režie nevyužívají možností divadelních, omezují se na možnosti výtvarné.

Režie Hilarova naproti tomu přináší zvnitřnění divadelního projevu a vrací drama původnímu smyslu: objevuje v něm hru sil, zápas o otázky pro člověka nejpodstatnější, vybití napjetí. Pro Hilara není drama příležitostí k namalování pěkných scénických obrazů, ale tuhým bojem o vlastní jsoučno, o vlastní problémy, o vlastní tvůrčí osobnost. Kvapilova režisérská činnost vrcholí jubilejním cyklem Shakespearovým. To byl Kvapilův pomník avonské labuti i jejímu prvnímu soustavnému českému překladateli a současně vrchol režijní práce, jež byla u nás vykonána před Hilarem. Hilar první chápe u nás divadlo jako obrodu dionysství a vrací je prvotnímu smyslu: dává divadlu úkol hlasatele náboženství, propagátora myšlenek, školy života (arci ne v banálním smyslu toho slova). Jeho význam pro české divadlo je především

1. iniciativní (Hilarova práce dramaturgická),
2. umělecky tvůrčí (Hilarova práce režisérská) a
3. divadelně organizační (Hilar-tvůrce první české samostatné činohry).

Hilar je u nás první, kdo protestuje proti tomu, aby některým dílům bylo odnímáno právo na jeviště z toho důvodu, že nesnadnost provozování je zařadila mezi tak zvaná dramata knižní. Hilar zná jedině měřítko

pro drama a tím je dramatická výstavba. Jeho divadlo usiluje o vzrušení divákovo. Drama není mu věcí všední a věcí každodenního života. Již to, že děj a čas jsou v dramatu zhuštěny, dává dramatu jinou formu než je forma denního života. V našem obyčejném životě není Hamletů, Romeů a Cidů. To jsou výtvoři básnickovy fantasie. Jsou v dramatické literatuře postavy, které ukazují lidskou věčnost. Tyto postavy měly své skutečné předchůdce, ale na hrdiny a velikány je pasovala teprve básnická představitivost. Láska Romeova bude vždy obdivována milenci, protože básnická představa Shakespearova jí dodala rozměrů nadprůměrných.

V dramatu síly se střetají a bouří, lidské vášně a pudy se chystají k boji: je možno, aby režisér se zasní nad ladným postojem dvou herců a pro tento moment zrakového dojmu ztratil s dohledu celou tu sopku, jež si žádá, aby jí byly postaveny v cestu nervy herců i diváků? Hovoře kdysi o projektu O'Neillova »Čisáře Jonese«, pravil Hilar: »Touto hrou je vybičuji. Buď budou vášnivě souhlasit nebo vášnivě protestovat, ale nikdo nesmí odcházeti z divadla bez hlubokého a silného vzrušení.«

Hilar oceňuje dramata dynamicky. Vidí dobře, že ve Verhaerenově »Svitání« není typického dramatického konfliktu, že běží spíše o útvar epický, ale odvažuje se, čeho se nikdo před ním neodvážil, a docíluje úžasu u diváků. Scenuje »Peer Gynta« a »Nebožskou komedii« přes to, že tato díla byla pokládána za neproveditelná; Slowackého »Balladyna« je pro něho dobrodružstvím režisérské odvahy, ačkoliv pro jiného by byla již dobrodružstvím dramaturgickým, realizuje Corneille, zprotiveného každému z čítanek a učebnic francouzštiny, nebojí se budovati naši režijní tradici Molièrovi, ačkoliv před ním znali jsme jen »Lakomce« a »Tartuffa«; jeho dramaturgická práce má program, daný jeho celkovým názorem na úkoly a poslání divadla. Arci, dramaturgická činnost Hilarova je širší než režisérská. Jeho dramaturgické podněty byly realizovány i jinými režiséry a je právě jeho zásluhou, že dovedl svou práci divadelně-organisační dáti své číře určitý a vyhraněný umělecký ráz.

Hilar-režisér usiluje především o jednotnost divadelního projevu. Na jevišti slovo básnickovo přichází v úzký kontakt jednak s jinými druhy umění (výtvarnictví, hudba), jednak s určitými odvětvími práce technické. Má-li býti divadelní účín co největší, je nutno, aby styk všech súčasťných činitelů byl co nejužší. Jedno musí doplňovati druhé a úkolem režisérovým je docílití co nejdokonalejší harmonie. Hilar dává dramatu rytmus. Ví, že hudba má základní složku rytmickou a že teprve druhotně působí kvalita tónů. Proto téměř v každé režii Hilarově setkáváme se se scenickou hudbou nebo rytmisovanými projevy sluchovými. Rytmus dodává představení i šleh větru, padání deště, cval koně, příchod, odchod, nástup — vše, co je v prostoru uvedeno v pohyb. Hilar nesnese na jevišti mrtvých míst. Tvoří na scéně z toho, co bychom nazvali symfoničností dramatu. Myslím, že by se našly obdoby mezi Wagnerovou teorií (i praxí) tak zvaného »Gesamtkunstwerku« a Hilarovou divadelní praxí.

První perioda Hilarovy práce režisérské jde až k provedení Kleistovy »Penthesiley«. Jsou to Hilarovy »Lehrjahre«. První jeho prací je Bahrův »Pavouk« (po prvé 31. května 1911 v Městském divadle

vinohradském). Pak následují: P. Veber a H. de Gorsse: »Uličnice« (poprvé 18. prosince 1911), P. Louys a P. Frondaie: »Žena a tatrman« (24. ledna 1912), Claude Terrasse: »Námluvy Telemachovy« (hudební veselohra; 9. srpna 1912), Molière: »Jiří Daudin čili Ošálený manžel« (2. října 1913), André Gide: »Kráľ Kandaules« (28. listopadu 1913), Oscar Wilde: »Bezvýznamná žena« (30. ledna 1914), Carl Sternheim: »Měšťan Schippel« (17. února 1914), Shakespeare: »Veselé ženy windsorské« (26. dubna 1914), W. A. Mozart: »Únos ze serailu« (opera; 2. října 1914) a Jacques Offenbach: »Dafnis a Chloe« (pastýřská opera; 16. října 1914).

Provedení Kleistovy »Penthesiley« (12. prosince 1914) zahajuje Hilar období svých výbojů dramaturgických. Je to doba, kdy obohacuje české divadelnictví o hry, jež patří k největším básnickým činům světové literatury a jež se stávají Hilarovým dramaturgickým programem. Podrobný rozbor jednotlivých představení ukáže, v čem se projevil na těchto dílech nejtýpčtější i Hilar-režisér, ale smysl jeho divadelní práce až do »Husitů« není režie, ale dramaturgie. Zde převládá Hilar-literát, který teprve v době rozkvětu vinohradské činohry po jejím osamostatnění se mění v Hilar-divadelníka. Po »Penthesilei« Hilar zahajuje éru nového provedení Smetanových oper svou režii »Prodané nevěsty« (12. února 1915). Jak došlo k tomuto pro českou hudbu a české divadlo vůbec tak důležitému počínu, informuje nás »Výroční zpráva Společného družstva Národního divadla v Praze«, určená pro XXXII. valnou hromadu, konanou dne 29. března 1915. V ní čteme:

»Řízení činohry svěřeno dramaturgu p. PhDr. K. H. Hilarovi a zpěvohry řediteli p. L. V. Čelanskému. Ježto však jednání s p. Čelanským o uzavření definitivní smlouvy nevedlo k cíli, byla působnost jeho v divadle dnem 30. dubna 1914 skončena.

Správní výbor přihlížející k uvolnění provozovacího práva děl Smetanových, hledal za něho náhradu. Nalezl ji v osobě prof. Otakara Ostrčila, který sám jako vynikající hudební skladatel a jako osvědčený dirigent byl odbornými kruhy označen jako povoláný interpret Smetanův. Prof. Otakar Ostrčil působí v divadle jako dramaturg opery.

Že správní výbor učinil dobře, hledaje povolaného znalce hudby Smetanovy, ukázalo provedení »Prodané nevěsty«, jež se stalo v našem divadle nejvýznačnější událostí, o níž projevily nejživější zájem nejen kruhy umělecké, ale i širší obecnost. Městské divadlo Král. Vinohradů, jsouc si vědomo, že uvolnění děl Smetanových neznamena pouze fakt obchodní, ale i národní povinnost pro druhou českou scénu operní z toho vyplývající, pokusilo se o nové samostatné řešení reprodukčních problémů oper Smetanových a věnovalo zvýšenou péči a sílu na provedení Smetanova nejnárodnějšího díla. Způsob, jakým to učinilo, doznal principiální pochvaly a uznání z nejrůznějších táborů hudebních a estetických a finanční úspěch podle výsledku dosavadních představení je takový, že lze chovati bezpečnou naději na trvalé zakotvení první z uvedených Smetanových oper v repertoaru Městského divadla.

»Prodaná nevěsta« byl první Hilarův výboj v dramaturgii a režii operní. To, že byl Hilar pověřen samostatným vedením činohry, dodalo mu odvahy a víry. (Pro úplnost budiž uvedeno, že byl jmenován 1. prosince 1910 lektorem divadla, v roce 1911 tajem-

níkem a 4. září 1913 dramaturgem, 1915 byl mu udělen titul místoředitele a 1919 stal se šéfem činohry Národního divadla v Praze.) Po »Prodané nevěstě« následuje Dykův »Veliký Mág« (22. března 1915), Smetanova »Hubička« (9. června 1915), Mariův »Tristan« (9. října 1915), Sternheimův »Snob« (26. listopadu 1915), Offenbachova »Paní Favartová« (buffo-opera; 1. února 1916), Dymovova »Ňu« (7. února 1916; roli »Příručího« hrál Vlasta Burian, který tehdy po prvé vystoupil na velké scéně), Ibsenův »Peer Gynt« (24. května 1916), Sheridanova »Škola pomluv« (28. října 1916), Strindbergův »Tanec smrti« (4. ledna 1917), Molièrův »Don Juan« (22. března 1917), Shakespearův »Antonius a Kleopatra« (6. listopadu 1917), Holbergův »Muž, který nemá kdy« (14. března 1918; jako »Jens Posypátko« vystoupil poprvé na velké scéně Ferenc Futurista), Karáskův »Král Rudolf« (12. dubna 1918), Čechův »Roháč na Sioně« (22. května 1918), Molièrův »Amfitryon« (15. června 1918), Kvasiňského »Nebožská komedie« (26. listopadu 1918), Fischerův »Jupiter« (15. ledna 1919), Lerberghův »Pan« (26. února 1919) a Corneillův »Cid« (28. května 1919).

Vinohradský převrat v roce 1919 znamená pro Hilaru nejen novou éru divadelně-organisační, ale i uměleckou. Je to doba rozkvětu vinohradské činohry a velikých režijních činů Hilarových. Zahájena byla tato třetí perioda Hilarova uměleckého vývoje premierou Dvořákových »Husitů« dne 26. listopadu 1919, při níž se poprvé projevil divadelně-výtvarný talent Vlastislava Hofmana. Hilar vypravuje pak Hilbertovu »Pěst« (14. února 1920), Shakespearovu »Bouři« (31. března 1920), Fischerova »Herakla« (3. května 1920), Bartošovy »Krkavce« (2. června 1920), Verhaerenovo »Svitání« (7. listopadu 1920) a Šrámkova »Hagenbeka« (23. prosince 1920), který je poslední vinohradskou režii Hilarovou.

Příchodem do Národního divadla Hilar zahajuje čtvrtou periodu vývojovou, jež úzce navazuje na předchozí éru vinohradskou, ale má již tendenci klasicisující. Prvním Hilarovým činem v Národním divadle je, že přijímá k provozování odmítnutou Čapkovu hru »R. U. R.« a dává jí ihned studovati Vojtovi Novákovi za své osobní účasti a za spolupráce Bedřicha Feuersteina (scéna) a Josefa Čapka (kostýmy). Sám vystupuje velkou inscenací Shakespearova »Coriolana« (premiéra »R. U. R.« byla 25. ledna 1921, premiéra »Coriolana« 23. března 1921 a hrál v ní po prvé Saša Rašilov na velké scéně), která patří k nejmohutnějším projevům režie davové vůbec. Následuje antický večer Euripidovy »Medeie« a Sofoklových »Slídičů« (9. června 1921), načež Hilar přichází s režii Molièrova »Zdravého nemocného« (11. listopadu 1921). Pak následují: Marlowův »Eduard Druhý« (25. ledna 1922), bratří Čapků »Ze života hmyzu« (8. dubna 1922), Strindbergova »Královna Kristina« (22. června 1922), Lomův »Převrat« (17. listopadu 1922), Słowackého »Balladyna« (6. dubna 1923) a Shakespearovo »Jakl vám se to líbí« (18. září 1923 v divadle Stavovském).

Pak přichází pátá, klasicisující perioda Hilarovy tvorby. Jsou to »Námluvy Pelopovy« (1. prosince 1923), Hilbertův »Kolumbus« (23. ledna 1924), Shakespearův »Romeo a Julie« (25. dubna 1924) a Rollandova »Hra o lásce a smrti« (12. pro-

since 1925). Mezi »Romeem a Julií« a »Hrou o lásce a smrti« leží interval Hilarovy choroby. Hilarova celková práce režisérská je až dodnes representována inscenací 53 her.

Režisérský význam Hilarův vysvitne jasně z rozboru jednotlivých představení. Přehlédneme-li však Hilarovu práci jako celek, je na první pohled jasno, že celá jeho činnost od počátku měla

1. program umělecký,
2. program hospodářský,
3. program umělecky-organisační.

Umělecký program bude doplněn ještě přehledem jeho dramaturgie, hospodářský program povznesl vinohradské divadlo k naprosté soběstačnosti, program umělecky-organisační nám dal celou novou gardu herceku a objevil pro velkou scenu tři komické talenty: Buriana, Ference a Rašilova. Hilar rozumí i hospodářské stránce divadla jako málokdo u nás. Po odchodu Štechově, jenž dokazoval, že jedině opereta je sto udržeti finančně divadlo, octlo se vinohradské divadlo v situaci, že »bylo nutno opatřiti potřebný peníz na výplatu gáží osobními závazky členů správního výboru.« (Viz: Výroční zpráva Spojeného družstva pro XXXI. valnou hromadu konanou dne 1. dubna 1914.) Událost zimy 1912 opakovala se totiž i před létem roku 1913, až se 26. června 1913 usnesl správní výbor sám dohlížeti na divadlo a ustanovil JUDra F. Fuksu stálým zástupcem (de facto ředitelem) Družstva v divadle. Této organisační reformě mohlo pak Družstvo děkovati, že nejen »kritika jednomyslně uznala povznesení umělecké úrovně divadla«, ale že se i »podařilo návštěvu divadla na nebývalou míru zvýšiti a předplatné pozvednouti tak, že je největší z celého šestiletí.« Až bude rozebrán kriticky Hilarův boj o samostatnou činohru a o uměleckou volnost, které jsou největšími vítězstvími, jež vybojoval, ukáže se, jak cílevědomě a takticky dovedl postupovati k dosažení svých uměleckých cílů. Hilar byl revolucí pro české divadlo. Přes to, že vyšel z ovzduší největšího tradicionalismu, které obklopovalo operetního ředitele Václava Štecha, ukázal svou vlastní individualitu tak jasně a ostře, že jeho divadelní kvality se rázem staly nespornými. Cizina dala Hilarovi takové projevy uznání, že znamenají nejen uznání pro jeho osobní práci, ale i pro národní celek, k němuž patří.

O spisovatelích se píše podrobné studie a jejich dílo trvá věčně. Dílo režisérovo a hercovo je prací chvíle. Jí nabývá svého významu, ale jí i svůj význam ztrácí. Nelze-li dílo velkého režiséra, které znamená epochu pro náš celý kulturní život, zachytiti pro budoucnost jinak, je alespoň nutno zachovati o něm dokumentární zprávy, které bude doplňovati vždy ústní tradice, jež je tím jediným, čím žijí režiséři a herci v budoucnosti. Je-li literární studie obrazem doby a mravů, tím spíše jí bude studie o divadelníkovi, který první u nás se pokusil vytvořiti si vlastní okruh uskutečňováním svých básnických představ. A má-li býti v úplnosti vyličen tento podivuhodný zažitek českého divadla, je nutno počítati tam, kde Hilarova divadelní zkušenost začíná. Prvním jejím projevem bylo představení, jež viděli návštěvníci vinohradského divadla dne 31. května 1911. Toho dne se hrála po prvé veselohra Hermana Bahra »Pavouk«.

Život a instituce

Dr. Jaroslav Drábek:

Křiví svědci před našimi soudci.

Jsou jisté věci, které jsou veřejným tajemstvím, ale spoň pro kruhy odborné, ale o nichž se nemluví z jakési prapodivné obavy, aby se náhlým otrěsem nezvířilo bahno. Jednou z nich je otázka úpadku věrohodnosti svědků, vypovídajících před našimi soudy. Snad se leckdo z laiků a snad i z kruhu právníků zalekne, ale fakt je, že míra křivých svědeckvů vydávaných před našimi soudy, a to jak civilními tak trestními, dosahuje pomalu stupně, který možno nazvati strašným. Znáám řadu advokátů i soudců, kteří tvrdí, že 50—80% složených soudních svědeckvů je křivých.

Vypadá to snad na první pohled přehnáno, ale bohužel je to smutnou pravdou, ať již konečně o procentuelním odhadu lze vésti diskusi. Nuže, jakou cenu má tedy celá naše spravedlnost, zeptá se snad někdo, spočívá-li většina našich rozsudků ve skutečnosti na nekonečné řadě zločinů? Snad právě z obavy před podobnou otázkou, plynoucí ze zviklané důvěry občana v soudy státu, bylo o této věci ve veřejnosti mluveno pokud možno nejméně, vyjma případy sensační (proces sester Teigeových a j.). Námitka byla by však neoprávněná a nesprávná. Díky nesporně vysoké úrovni našeho soudnictví a moderní zásadě volného uvážení důkazů důsledky tohoto zla nejsou dosud takové, aby byl opodstatněn pokles důvěry, pokud se týká získání spravedlivé ochrany před soudem. Zdravý a logický úsudek inteligentního soudce dovede přece jen zpravidla rozeznati pravdu od lži; pokud pak dojde přece k justičnímu omylu na základě lživých výpovědí, nelze než pokrčiti rameny. Jsme přece jenom lidmi a pravdu můžeme zjišťovati jenom lidskými prostředky. To ovšem neznamená, že nemáme se snažiti ze všech sil o to, aby počet rozsudků nespravedlivých v důsledku falešných výpovědí nebyl stlačen na minimum, a to dvojnásob právě nyní, kdy situace v tomto směru stává se nesnesitelnou a hrozí zdiskreditováním justice v naší republice. Byly doby, kdy na křivopřísežníka zvláště mezi lidem na venkově ukazovalo se s opovržením — dnes odbývá se věc máchnutím ruky. Nebezpečí jest tedy vážné, neboť je lidsky pochopitelný duševní stav člověka, jemuž se stala výrokem soudním křivda, stav, který zvláště v trestních věcech zanechá u citlivějšího člověka své stopy na vždy.

Konstatováním zla není však ještě nikterak zpomoceno; je nutno hledati předně příčiny zjevu a pak způsob nápravy. Pokud se týče příčin, je výklad celkem snadný: Válka a její následky! Úpadek ceny statků hmotných i — což je mnohem politováníhodnější — statků duševních, prostě úpadek v každém směru. Kolektivní šlapání v prach nejen práva a spravedlnosti, nýbrž všech nejprimitivnějších příkazů lidskosti, jichž jsme byli svědky během války, jeví svůj odraz i na seurovělém a otupělém individuu lidském, jemuž se pak přísaha před soudem jeví jako bezvýznamná formalita, která mu nikterak nemůže zabrániti svojí lživou výpovědí uplatniti určitý zájem, třebaž často na úkor spravedlnosti a práva druhého. To by byla příčina základní. Jsou však ještě jiné, vedlejší a těžko říci, oč méně dů-

ležitě. V první řadě přetížení soudů. Soudce i v případě sebe naléhavějším nemá odvahy ještě více přetěžovati své práci zahrnuté kolegy u trestního soudu a státního zastupitelství a místo aby spisy postoupil k trestnímu stihání, spokojí se často jen neurčitou důtkou. Přirozeně tím odvaha křivopřísežníka napříště jen vzroste.

Konečně jsou tu příčiny, které jsou s to, aby u lecko-koho, kdo pohybuje se jen ve světě vysokých ideí, vzbudily útrpný úsměv; vypadají snad malicherně a formalisticky, ale mají svůj význam a rozhodně nelze je podceňovati. Jest totiž jisté nesporno, že na vystupování a jednání průměrného člověka hlavně nižších vrstev (a z nich rekrutuje se převážná většina svědků!) má ohromný vliv prostředí, do něhož se dostanou, a že důležitou roli zároveň hraje respekt, který si zjednává ten, s nímž jest mu jednati. Nuže, jaký dojem může vzbuzovati u svědků náš soud, ve většině případů špinavá, tmavá budova, kde ve zpustlé jednací síni nalezneme zpravidla, hlavně u okresních soudů, soudce v ošumělém, kancelářském kabátě, mnohdy s cigaretou nebo fajfkou v ústech, jehož energie při zachování autority soudu vůči řečnivým svědkům a příliš temperamentním stranám bývá často žalostná? Nebo co byste řekli tomu, že u jednoho pražského, předměstského soudu si pan ředitel kanceláře do nedávna choval hned vedle jednací síně asi tři psy a spoustu kanárů, kteří svým zpěvem oblažovali celý soud? Že v podobném prostředí sebevědomí leckterého odkojence periferie neomezeně vzrůstá, je na bíledni. Vedlo by ovšem příliš daleko obíratí se podrobněji těmito věcmi, neboť bylo by pak nutno zabývatí se zvláště otázkou úpadku důstojnosti našich soudů a soudců. Dostali bychom se tak až k otázkám kvality dnešního dorostu soudcovského a to nejen po stránce vědecké, nýbrž hlavně po stránce jeho vystupování ať již společenského nebo úředního v hodnosti československého soudce. Stačilo by v tom směru srovnati soudce anglického s naším, aby rozdíl byl ihned patrný. Nutno však ihned podotknouti, že není převážně vinou našich soudců, dopadá-li srovnání v jejich neprospěch. Příčinná souvislost mezi těmito všemi okolnostmi jest zřejmá, ale přes to je kapitolou pro sebe, o níž není možno se v rámci tohoto článku více šířiti...

Zjistili jsme zhruba hlavní důvody zla, jest nyní nutno zmíniti se také o nápravě. Cesta k ní podává se již z pouhého jich konstatování.

Poválečnou zpustlost nutno léčiti ovšem výchovou. S generací, která prošla válkou, bude ovšem již nesebnější práce, ale mládež musí býti chráněna demoralisujícího vlivu války již od obecné školy. V tom směru jistě ozdravení bude nejzdlouhavější. Bylo by radno, aby dnešní škola věnovala větší pozornost občanské nauce a vychovávala za pomoci rodičů republice důstojné občany, vědomé svých práv a povinností vůči státu, mezi které nikoliv v poslední řadě patří i povinnost vydati pravdivé svědeckví před soudem podle svého čistého svědomí a napomáhati tak k udržení právního řádu ve státě. Pak nebude nutno obávati se mravní vratkosti, prýšticí často u prostého člověka z náboženského zvlažnění.

Náprava v bodu dalším byla mnohem snazší: ne-restringovati soudce, zvýšiti jim platy a nenutiti je k tomu, aby museli činiti ze svého povolání ruční řemeslo, při němž výkonnost jednotlivcova se bude po-

malu měřiti od kusu — podle počtu vyřízených čísel — a pak bude čas stihati křivá svědectví! Ostatně stálo by snad na uváženu, zda by nebylo radno rozšířiti disciplinární právo soudcovské i v tom směru, že by mohl na místě trestat pokutou i vězením svědky, kteří zjevně se vykrucují, hledí věc zatemnit a vypovídají nepřesně, aniž by bylo možno již proto stihati je pro křivou výpověď. Takových třeba jen 20 Kč pokuty, ihned splatných, by jistě leckterému svědkovi oživilo paměť.

Zbývaly by pak jen ty »malicherné« formalistické důvody. Připouštím, že při nápravě v tomto směru měl by snad rozhodující slovo ministr financí; ovšem je otázka, zda peníze, které by byly použity na výstavbu a udržování důstojných soudů a snad i důstojných soudců, nebyly by venkoncem mnohem lépe uloženy než miliony určené na sanaci všelijakých pochybných bank a družstev. Krůček byl již učiněn: Soudcům byly dány taláry. Většinou však visí bohužel na klíče u okna. V detailech však možno počítati i bez p. ministra financí, neboť je jisto, že i bez něho nemusí v paláci spravedlnosti na každé stolici a almaře být halda prachu a pan soudce nemusí kouřiti fajfku — o těch psech a kanárech ani nemluvě...

Věda a práce

Montagu of Beaulieu:

Vývoj automobilismu.

Automobilový průmysl se může prakticky datovati od začátku tohoto století. Ale pouhých dvacetpět let změnilo podstatně život a zvyky na venkově i v městě. O těchto zajímavých výsledcích pojednává zde jeden z průkopníků automobilismu v Anglii. K společenským výsledkům, jež rozvoj automobilismu v Anglii měl, se my teprve dostaneme.

Bylo právě oslavováno století lokomotivy. Teprve před čtvrt stoletím, před dvacetipěti lety začaly jezdit automobily tu a tam po silnicích. Počet automobilistů až do r. 1900 byl velmi nepatrný a snad v celé Anglii nebylo více než 1000 motorů na silnicích. V následujících dvacetipěti letech měl automobil nemenší vliv na společnost i na celý svět než měla železnice za svých sto let práce.

Podívejme se blíže na některé tyto výsledky. Naše silnice, které před dvacetipěti lety byly uzpůsobeny pouze místní koňské dopravě, se staly nejlepšími na světě vzhledem k trvanlivosti, hladkosti povrchu, šíři i svahu. Velký podíl na tomto zdokonalení má zavedení daní, vybíraných na této nové formě provozu. Máme více mil dobrých cest (asi 24.000 mil prvotřídních silnic a 153.000 mil ostatních cest) v Anglii poměrně k obyvatelstvu než kterákoli jiná země na světě.

Ze začátku, v prvních deseti letech tak zvaného automobilového hnutí až asi do r. 1910, spočívalo bříme zdokonalení stroje a přesvědčení veřejnosti a parlamentu o zásluhách nové formy dopravy úplně na bedrech několika nadšených sotukromých automobilistů. Byli opravdu průkopníky, kteří razili cestu příštímu velkému hnutí. Když se o tom dnes přemýšlí, jak směšné a dětské byly předsudky soudu, advokátů, policie, tisku a místních autorit a jiných před dvaceti lety! Některé noviny na př. byly plny obviňování »juggernauta« (jak se tenkrát říkalo autu), každá malá nehoda nebo neštěstí bylo přeháněno, a automobilista musil býti stálým obžalovaným v pro-

cesech, které úřady a soud proti němu vedli. Na všemožných místech byli postaveni policisté, aby zadrželi automobilistu, který by jen o něco překročil vymezených dvacet mil za hodinu, a policejní komisaři a předsedové soudů řádili v tomto pronásledování a chlubili se počtem pokut, které vybrali. Takové pronásledování však samo vyvolalo nápravu. Sdružili jsme se, založili jsme automobilový klub neboli automobilovou společnost a vybrali jsme si nejlepšího právního zástupce u soudu, aby hájil naše případy.

A teď něco o vlivu zavedení automobilu na zemi a národ. Jednou z nejpádnejších změn byla zlepšená příležitost měšťáka dostat se na venek, a venkovana dostat se do města. To již Angličané vědí a oceňují svůj venkov tak, jak nikdy nečinili a ani nemohli před dvaceti lety. Vzrůst předměstí a větších měst byl umožněn jedině autobusy, a oživení krajů u silnic a venkovských hospod, které stále zůstávají poněkud pozadu, jest důsledkem pouze nových proudů lidí na silnicích, kteří stále volají po zdokonaleném pohodlí, lepším jídle a větších výhodách všeho druhu. Postupně se oživil národní život, a poslední výkazy dokládají, že počet výletů průměrně na jednoho obyvatele jest třikrát tak velký jako v r. 1905. Až do nedávna netrpěly velké železnice tolik automobilismem, jak se očekávalo. Až když byly zvýšeny jejich výdaje a zmenšen jejich provoz, staly se některé z nich po válce zbytečnými, a dovoz po silnicích, zvláště na těžších vozech, počal jim přebírat dopravu. Nyní jest automobilová doprava vážným konkurentem, a bude jí stále více. Zavedení laciného vozu jistě odvede miliony cestovatelů třetí třídy z železnic. Doprava menších zásob zboží a netrvanlivého zboží se čím dále tím více svěruje automobilům a méně železnicím, a tomu ještě napomáhá vysoký pracovní náklad železnic, které zase vyvolávají zvýšení cen.

Automobil učinil velmi mnoho pro zdraví všech. Pomohl desetitisícům dostat se dále ven a nalézt zdraví, stejně jako žiti na venkově ve větší vzdálenosti od stanice; a tak byl v jistém smyslu automobil protijedem nesmírného vzrůstu našich velkoměst. Na druhé straně vyvolal tento vzrůstající provoz po silnicích vlastní speciální problémy. Není dnes jediného města nebo velkoměsta, ve kterém by nebyla otázka regulace provozu akutní.

Za posledních dvacet let se stal automobilový průmysl z zcela nepatrného třetím nebo čtvrtým největším obchodním průmyslem, spolu s výrobou součástek, v této zemi; v době, kdy všechny ostatní obchody jsou utiskovány, pracuje většina automobilových firem plnou parou, a jsem rád, že mohu říci, že také ve většině případů mají dobrý zisk.

Uběhlo dvacetpět let, ale co se stane za příštích dvacetpět? Rozvoj postupuje všude. Potřebu hospodárnosti jest viděti ve zmenšené spotřebě topiva pro motory, a velkém zdokonalení pneumatik. Hotely byly přestavěny, a především naše silnice byly rozšířeny a srovnány, a jejich povrch jest většinou tak dobrý a hladký, jak si jen může přát ten nejdokonalejší automobilista. Zanedlouho budeme jistě míti nekonečný výběr strojů, plynových nádrží pro těžké vozy, nepoškoditelné pneumatiky; zatím co vývoj železnice dosáhl již svého nejvyššího bodu, vývoj automobilu teprve začal.

Poznámky

Koaliční anarchie. Ostudný, opravdu ostudný je způsob, jakým koaliční strany konečně rozhodly, kdo má sedět na křesle předsedy v poslanecké sněmovně a v senátě: nemohouce se nijak dohodnouti, řekly si, že je možno rozkrájet sousto, o něž se vede spor tak urputný. Určily, že v předsednictví sněmoven se budou

strany střídát: v poslanecké sněmovně bude předseda sedět na svém místě dva roky, v senátě jeden rok, načež povstanou a udělají místo některému kolegovi-nekolegovi z jiné strany. Na tomto šalamounském rozhodnutí je vidět celou tu naši bídu. Jest to nejnovější plod oné stranické kultury, o níž jsme byli tak důrazně poučeni koalicičním tiskem, když jsme říkali, že duch dnešního stranictví nevede k dobrému. Shledá-li jednou budoucí historik, že v československém parlamentě nebyli předsedové voleni na celé zákonodárné období, nýbrž že toto místo šlo vždy po jednom nebo po dvou letech z ruky do ruky podle toho, jak kdo je z které farnosti, bude moci už ze samotného toho faktu s jistotou usouditi, že naše strany se vyznamenávaly chtivostí a nesaňenlivostí. Je to nový příspěvek k československému svérázu, věc docela domácího původu, po nikom nenapodobená. Jsme jediní na celém světě, kteří podrobili úřad předsedy takovému kvapnému střídání; všude jinde je předseda sněmovny volen na tak dlouho, jako sněmovna sama. Poněvadž také náš volební soud je made in Czechoslovakia, musíme konstatovati, že, nevykajíc nikterak původností v umění, filosofii nebo sociálních zřízeních, jsme neobyčejně originelní všude, kde jde o rozšíření a zajištění moci politických stran. V tom dosáhli jsme prvenství. Stranickým duchem je vnášena nestálost a vratkost do našich institucí, ať už je to funkce předsedy sněmovny nebo právní řád. Vše jaksi leží na vodě, nic nemá spolehlivého trvání ani není zásad, které by byly povýšeny nad pochybnosti. Má-li strana dosti moci, dovede si vynutiti, aby věci, jejichž účelem byla neohebnost, se ohýbaly. Jistě je smyslem právního řádu nebo ústavy neoblomnost: nemají-li této vlastnosti, přestávají býti právním řádem nebo ústavou. Základní zásadou demokracie má býti: volnou cestu všem zdatným! Ale bitka o předsednické místo v obou sněmovnách ukazuje, že strany dávno už přestaly se ohlížeti po zdatném člověku, který by měl nejlepší vlastnosti pro tuto důležitou funkci, a že všechny úřady ve státě pokládají za sousta, která mají býti rozdělena co nejpřesněji podle stranického klíče. Bylo-li porušeno dosavadní šestileté úřadování předsedů sněmoven a roztrženo na úřadování po jednom nebo po dvou letech, tedy to znamená, že sousta, ať jsou kde jsou, začínají být dělena s mikroskopickou přesností a že není věci, která nemůže býti zítra nebo pozítří rozčtvrcena pro stranický zájem. Věru nám naše politické strany připomínají onu falešnou matku před Šalamounem, která raději svoluje, aby dítě bylo mečem rozpuřeno, než aby se dostalo ženě jiné. Když strany šest neděl po volbách ne a ne se dohodnout, jak mají býti rozdělena ministerská křesla v nové vládě, udělil ministerský předseda Švehla veřejnosti ponaučení, že celkem je to tak správné a že v tom dohadování a vyjednávání se tvoří československá politická tradice. Ano, tvoří se u nás tradice, ale taková, na jakou by žádný ministerský předseda neměl býti hrd. Roztrhání funkce předsedy sněmovny na kousičky ukazuje, kam tato tradice směřuje: k povýšení rozkoše stran nad všechny jiné zájmy. Bylo-li v Rakousku šlechtictví dostatečným důvodem k udělení úřadu, tedy u nás je takovým důvodem přináležeti k nějaké straně. Tím i oním způsobem je hlupákům otevřena cesta na místa, která vyžadují rozumu. Příčiny chtivosti bývají často menší než se domýšlíme: Cetli jsme nedávno v »Lidových novinách«, že muž, zastávající jakýsi úřad, si přál, aby bylo pojato do sa-

mého zákona, že k tomuto úřadu patří automobil. V takovém případě nitro mužovo leží před námi jako na dlaní. Také k úřadu předsedů sněmoven patří automobil, nejpříjemnější ze všech strojů. Když před volbami oposice, soustředěná v národní straně práce, přišla s výtkami proti dnešnímu stranickému systému, koalici ji osočila z anarchismu, drobení a tříštění. V pravdě byla věc taková, že strana práce protestovala proti rozdělení státu mezi strany: tedy žádá drobnou práci, ale sjednocující. Nyní vidíme jasně, kdo drobí a tříští: ti, kdož roztrhali funkci předsedy sněmovny na kousičky. Duch stranictví tříští. Co přišlo po volbách, potvrdilo, že jsme měli pravdu, a je to ilustrací k naší kritice. Dokonce, pokud se týká stranického prospěchářství a nenasytosti, nestala se koalice lepší, nýbrž horší. Vše, nač sáhne, je hned raněno vleklostí. Pro nic jiného, než pro vzájemné překážení si stran. Šest neděl trvalo, než byla sestavena vláda. Tři měsíce bylo třeba, aby se urobil násilný kompromis v otázce obsazení předsednictva sněmoven, nejmehaničtější ze všech kompromisů, jaké tu byly. Tolikéž času potřebovala koalice, aby se nedohodla o požitkovém zákonu a předložila jej sněmovně nehotový, proti výslovnému znění zákona bez návrhu úhrady. Rozhodnutí v koalici je čím dál těžší a droboučtější. Nejsme politické děti a chápeme, že je dosti těžko jisti z jedné mísy stranám, které tak se různí ve světovém názoru jako strany, jež se spojily v dnešní koalici. Ale to by vysvětlovalo obtíže jen tenkrát, jde-li o to, aby byly srovnány dvě zásady sobě odporující. Ale my viděli vznikati právě největší a nejdéle trvající obtíže, kde nešlo o zásady, ale o zájmy od hlavy až k patě jen a jen stranické. Pánové z koalice, kteří stále hledáte břevno anarchie: to břevno je ve vašem oku!

Koho má zastupovati ministr? V otázce 14- či 18měsíční vojenské služby socialistické strany v koalici se rozdělily: sociální demokraté energicky vystupují, aby podle zákona byla zavedena 14měsíční služba, kdežto českoslovenští socialisté, strana aktivního ministra národní obrany, jsou pro zachování 18 měsíců. Řekli jsme již v posledních číslech »Přítomnosti«, co si o věci samé myslíme. Dnes nás pohnul ke krátké poznámce jen způsob, jímž »České Slovo« hájí své stanovisko. Orgán československých socialistů totiž napsal: »Nastal rozpor mezi armádní správou a požadavkem zákona. Aktivní ministr národní obrany má za povinnost hájiti názor armádního vedení.« Právě tuto povinnost neuznáváme, a jest to podle našeho vědomí také poprvé, co českoslovenští socialisté uznávají povinnost ministra, aby hájil názor vysoké byrokracie svého resortu. Neboť nezapomínejme, že armádní vedení není v poměru k ministroví nic jiného než byrokracie. Československým socialistům nikdo nemůže vytýkati upřílišněnou zálibu ve vysoké byrokracii: proto překvapuje, uznávají-li právě ve věcech vojenských závazek ministrův hájiti její náhledy. My si myslíme, že kdyby přišlo na názory armádního vedení, nikdy bychom se nedostali ke službě 14měsíční, spíše bychom dosavadní presenční službu ještě zvýšili, neboť vysocí vojáci vždy a ve všech věcech si myslí, že jejich vlastně není vojensky dosti připravena, a německým generálům nestačil před válkou ani systém pruského militarismu. Úlohou ministrovou nemůže býti tlumočení názorů vysoké byrokracie, neboť pak bychom nepotřebovali ministrův a stačili by nám byrokrati. Ale to je právě názor, kterému »České Slovo« vždy ohnivě odpi-

ralo. Ministr má úkol vésti svůj resort v těch politických směrnicích, které mu byly uloženy parlamentem: má sprostředkovat mezi odborníky a politikou. Jestliže nyní »České slovo« vystupuje s názorem, že povinností ministrovou je hájit názory byrokracie, tedy samo podřezává větev, na níž sedí ministři jeho strany. My ovšem nechceme vyloučiti ani tu možnost, že ministr blízkým stykem se svým úřadem se lépe poučil než parlament a že považuje za svou povinnost hájit zájmy svého resortu proti sněmovně. Nezdá se však, že by zde šlo o takový případ. Naše politické strany považují za své právo hledat všude úspěchy pro sebe; českoslovenští socialisté by nepochybně považovali za stranický úspěch, kdyby se Stříbrnému podařilo zachovat 18měsíční službu. Řeklo by se: Hle, jak se stará o svůj úřad, kdo jest bratr! Pověděli jsme již, proč nepovažujeme 18 měsíců vojenské služby za podstatnější zabezpečení naší země než 14 měsíců: v tragickém případě by bylo patrně toho i onoho málo. Díváme se na mnoho věcí pouze pod vlivem zvyku a schází nám odvaha zařadit to nějak nově. A zejména v této věci potřebujeme odvahy. Chystá se dvaadvaceti-procentní zvýšení osobních tarifů na drahách. Nebylo by lépe udělati radikální řez na jiné straně?

Dvě poznámky divadelní. První: stav hereckého umění na první naší scéně zasluhuje už věru pozornosti a diskusse. Všichni upřímní lidé se shodnou, že je to stav žalostný. Z obecné mizerie vynikají jen některé zjevy, přede všemi ovšem pí. Hübnerová, již vděčíme za to, že nezapomínáme, že jsou velcí herci na světě. Paní Hübnerová jest tak znamenitá, že je až vražedná pro své okolí a že její znamenitost někdy odnese i autor. Viděli jsme to při »Živnosti paní Warrenové«. Bernard Shaw postavil v tomto kuse proti sobě matku a dceru. Matka, majitelka nevěstince, žena pochybné minulosti, vždy odhodlaná výtí s vlky, nade vše si cenící bohatství; Shaw opravdu nežádal pro ni od diváků přílišných sympatií. Proti ní dcera, typ jasný, energický, odhodlaný, pracovitý moderní dívky, která se odlučuje od matky, jakmile se dovídá, odkud pocházejí peníze, věnované na její živobytí a výchovu. Kdo zná Shawa a jeho názory na poměr rodičů a dětí, jeho nenávisť ke každé sentimentalitě, ví, že dává v této aféře úplně za pravdu dceři a že kus má končiti morálním vítězstvím mladé dámy. Poněvadž však Hübnerová v roli paní Warrenové hrála tak skvěle a její partnerka v roli Vivie tak slabě a bezkrevně, opouštělo publikum divadlo s opačnými pocity, než jaké zamýšlel vzbudit autor: postavilo se na stranu matčinu, této chybné a křehké osobičky, a chladná a pracovitá ušlechtilost dceřina mu zůstala cizí, neboť mu nebyla přiblížena hereckým podáním. Shaw ponížil starou Warrenovou a Hübnerová ji povýšila, neboť naplnila její pochybné city takovou měrou lidskosti, že se zdálo, jakoby úmyslem autorovým v této hře nebylo rozhodovati spory mezi starými a mladými, nýbrž udeřiti se kajícím do prsou a říci: člověk jsem a nic lidského není mi cizí. Ale Shaw není autor tohoto druhu: je bojovník a ideolog a jeho nejvyšší ctižádostí jest, aby mu zůstaly cizími některé stinné a slabé stránky lidskosti, již nebyl dán energický a ušlechtilý směr. Tyto úmysly autorovy byly tedy postaveny na hlavu tím, že pí. Hübnerová hrála znamenitě a její partnerka slabě. Vidí-li obecnstvo státi proti sobě bo-

hatství trpící lidskosti, byť vratké a chybné, a na druhé straně pouhý stín, byť ušlechtilý — rozhoduje se publikum a my s ním instinktivně pro to prvé. Pozorujeme tedy, že smysl her je v Národním divadle převrácen už tím, že jedni hrají znamenitě a druzí velmi slabě: to jest vhodná příležitost uvažovati, jak a proč se někdo stává i zůstává hercem na první naší scéně. Nemůže býti ovšem položeno pravidlo, aby všichni hráli tak dobře jako Hübnerová: vždycky jen několik lidí bude geniální a velká většina nikoliv. Ale tím ještě není odbyta otázka, proč herecká úroveň Národního divadla klesá pod přípustnou míru. Ačkoliv se to zdá býti paradoxní, je třeba i tento zjev zařaditi mezi nesnáze demokracie. Jedině umělecké zřetele už dávno přestaly být rozhodující, jde-li o angažování herců do ústavu, podrobeného politickému klíči. Jako ve všech ostatních oborech činnosti, musíme nyní zápolit s duchem stranictví i v divadle. Politikové osobují si právo prováděti nátlak i ve věcech uměleckých: při tom nejsou ani vždy vedeni cíly čistě politickými, ale někdy prostě osobními zálibami. Některé z rozhodujících osobností, které byly dosazeny podle politického klíče do správy divadla, zalíbí se z toho nebo onoho důvodu ten či onen herec nebo herečka: od té chvíle nelze hercem nebo herečkou hnouti, třeba je pro to sebe více důvodů objektivních. Jediným prostředkem k zvýšení umělecké úrovně činohry Národního divadla zdá se býti decimování dosavadního hereckého personálu: ale každý z herců, který by měl býti zařazen do tohoto decimování, opírá se o nějakou protekci jako o skálu. Tak se divadlo vleče se starými chorobami, a vinou protekce nepochybně přibudou některé vleklé choroby nové: aspoň to, co se proslýchá o angažování některých nových členů, vzbuzuje u nás novou skepsi. Za to, že talent uniká a vždy bude unikati přidělování podle politického klíče, mstí se politikové tak, že nedbají talentu. Bojovati s tímto duchem stranictví a osobních zálib bude těžko; ale dříve nebo později nebude možno se tomu vyhnouti, zbylo-li nám ještě trochu úsudku a odvahy. Snad by stačilo uvést všechna tato fakta ve známost veřejnosti: neboť je mnoho věcí, které je možno tropiti jen ve tmě, ne na světle. — Druhá poznámka: také případ p. Jindřicha Vodáka, divadelního a literárního kritika »Českého slova«, zdá se dozrávati pro veřejnou diskusji. Ze všech záhad našeho uměleckého života zdá se býti nejtemnější ta záhada, podle jakých zákonů rozděluje tento nejpłodnější a nejpilnější z našich kritiků chválu a hanu. Odpovědnost kritikova není tak zcela soukromou věcí, a v některých případech nevystačíme oblíbenou frásí, že nejvyšším rozhodčím v kritikovi je jeho svědomí. Pan Vodák připravil veřejnosti, která se zajímá o tyto věci, častokrát překvapení, že úsilně velebil věci, které nikdo jiný neodvážil by se vážně hájit a které složily své kosti v mezích jednomyslně uznané ubohosti. Naproti tomu mnohokrát vydal ze sebe zlostné a potměšilé tóny, promlouvaje o věcech, jichž kvality jsou aspoň právě tak jednomyslně uznány. Pan Vodák je kritik, který hanivá věci zřejmě dobré a velebí věci zřejmě špatné. Není člověka, který by předem mohl uhodnouti, jak dopadne jeho úsudek, vyjímaje ovšem ten případ, že jde o plody ducha lidí, organisovaných ve straně československých socialistů. Těm p. Vodák pravidelně dává jedničku. Zdá se nám, že tato nevypočitatelnost zálib p. Vodákových se zakládá na zlomyslném zahrávání s všemohoucností kri-

tkovou. Je tak jako tak dosti zmatku v nazírání na věci umělecké, než aby bylo možno klidně strpěti ještě takovou podstatu kritického soudu.

Dopisy

Ženy a politika.

I.

Pane redaktore!

Diskuse »Ženy a politika« v Přítomnosti dosud neuhaslá. Mnohým ženám zadřely se jednotlivosti z ní do duše jako třísky a dosud bolí. Toho je mi dokladem v Přítomnosti se objevivší dopis pí. A. R—ové.

Lito je mi toho resignovaného tónu, kterým jsou vedeny některé dopisy žen. Naše ženy jsou velmi hodné a velmi svědomité matky a hospodyně. Řekněte jim, budou-li dělati to a ono, zajímají se o tu nebo onu věc, že tím hřeší proti základním povinnostem ženy, a ony nechají všeho a uznají, že mimo práci jejich povolání nic nemá pro ně na světě existovat. Totiž nic z toho, co se za tak nebezpečnou věc prohlašuje. Neboť je dosti věcí, které jim starostliví soudcové dovolí.

Je zajisté naprosto nesprávné, aby žena zanedbávala domácnost pro politiku. Ale taková žena, lítající ze schůze do schůze — to je karikatura. Proč stavěti vždy proti sobě ženu pracující v politice a ženu zanedbávající domácnost, jako nevyhnutelný protiklad? Což nelze vykonávat i řádně své domácí práce a vedle toho konati určitou míru svých občanských povinností? Proč neslyší a nečte člověk, že zanedbává rodinu pí. X., která tráví, ač matka dvou hošíků, celé hodiny na tenisovém hřišti, nebo pí. Y., kterou je stále vidět na plesích a v divadlech? Je zajisté dost žen svobodných, bezdětných nebo matek odrostlých dětí, které nemají takovou přemíru domácí práce, aby se jí výhradně musely zabývat. Ostatní musí si věc řešit podle svého svědomí a podle svých sociálních poměrů. Je ovšem také různá organizační a pracovní zdatnost žen. Některá nedokáže ani tu domácnost řádně obstarati, jiné stačí na víc. Podle mého názoru mnoho a těch nejdůležitějších povinností ženy zanedbává se právě tím naším úzkým pojetím povinností ženy v domácnosti. Je to hlavně vaření, vlastnoruční úklid, na které se klade takový důraz a pak celé to nepraktické vedení domácnosti u nás, které zaviňuje, že žena nemá dosti svěžesti tělesné i duševní, dosti nervů, dosti času pro to nejdůležitější, pro tu svoji »školu mateřskou«, pro kterou Komenský napsal své nesmrtelné Informatorium pro pokojný a plodný styk se svými dětmi. To se však poslední dobou lepší. Už tím, že vidíme tolik matek na procházce se svými dětmi, které dříve svěřily děti cizí osobě a samy konaly doma její práci.

Ale netvaříme se my ženy, ať už jsme činny v politice nebo ne, jako bychom stále a stále jen pracovaly, a jak se někdy hme, že hned tím nějakou práci zanedbáváme. Nikdo nepracuje pořád. Večer, když jdeme na schůzi, sotva bychom toho už doma mnoho nadělaly. Účast ženy v politice se líčí, jakoby to bylo stále lítání a schůze. To je nesprávné, a děje-li se, nepotřebné. Jedná se v první řadě o to, aby žena sama byla správně informována, tak aby mohla rozhodnouti, ke které straně má náležeti a které straně dáti svůj hlas při volbách.

Jiný takový nesprávný protiklad je: žena politicky informovaná — žena, která nedovede umýt sklenici. Tyto dvě věci nejsou v žádném příčinném vztahu a jsou-li, tedy spíše v opačném. Podle mé zkušenosti zvyk rozumového usuzování, a porovávání uplatňuje se i v tělesné práci. Inteligentní žena koná

ji téměř vždy dobře. Naproti tomu je velmi často našim údělem učiti těmto pracem, přesnosti v nich a čistotě, děvčata velmi prostá, která mívají pro ni velmi málo vlastního smyslu a nadání, a u nichž řádná politická informovanost neb učenost není závadou.

S mužské strany vyskytl se názor, že prý žena nemá schopností pro abstraktní myšlení; je prý příliš reální a proto nemá smyslu pro politiku. To je přímo výborné, pánové! Jen se, prosím, podívejte na tu svou černou politiku, na její cíle a praksi, jak vysoce je abstraktní a ideová! Ale to by konečně nevánilo, že naše politika se dnes zabývá konkrétními věcmi. To je vlastní úkol politiky. Abstraktní a ideová má být teorie, důvod myšlenkový. A ten často schází právě u mužů a místo něho vidíme tolik hrabivosti, osobních zájmů, stranicství a korupce. Na tom bohudíky mají ženy velmi malou neb žádnou účast. Naopak ženy celou svou činností čistě ženskou jsou vychovány tak, že z důvodů abstraktních, z lásky, z touhy po kráse a úhlednosti, z milosrdenství a soucitu konají hmotné dobro, dobře rozdělují peníze a zboží, a organisují malé rodinné celky kolem sebe.

I jinak není založení mužů vždy tak abstraktní a ženy konkrétní, jak se tvrdí. Proč jsou ženy přístupnější a potřebnější náboženství než muži? Zda také pro svou omezenou konkrétnost? Zdá se mi právě, že u ženy je poměr mezi abstraktním a konkrétním správnější a přirozenější, než u muže, více pokazeného školskou výchovou. Ten se často buď vznáší v prázdnu neplodné spekulace nebo plazí v prachu hmoty.

Na konec nejhroznější věc. Divím se, že na ni ženy nereagovaly. Pan rada Vochoč napsal, že skoro každá taková politicky činná žena má znaky hermafroditní. Právě naopak. Ženy vývojem poměrů, zmenšením práce v domácnosti i rozšířením ženského školství a stoupnutím všeobecné vzdělanosti, vývojem sociální otázky, téměř nepozorovaně rozšířily svůj mateřský a ženský zájem a pracovní okruh na obec a stát. Ale vrhněte na ně, vy moudří otcové pokrokoví, toto hrozné podezření z hermafroditismu; jen se potom nedivte, že takovou cihlou po jejich ženskosti hozenou podaří se vám je přece jen zahnat. Dovolte mi, abych na to stejně odpověděla. Bude-li vás to mrzetí, tím lépe. Politicky činné ženy nejsou eo ipso hermafroditky. Ale náš průměrný intelektuál, který nesnese ženy než v sexuální funkci, počítajíc v to i její účast na plesích a podobných věcech, kterou jí dovolí, protože těm ho dráždí, který dříve nenáviděl ženu učitelku a pak ženu studující, dnes nenávidí ženu úřednici a politika, takový muž je sexuální neurastenik. Ve vrstvách pracujících je poměr ženy a muže čistší a přirozenější, proto velkému počtu žen je snadno přikloniti se ke straně lidové a ke stranám socialistickým, kde se takto nedebatuje, ale kde se ženy ode dávna organisují.

Konečně je prý i ten počet a vzrůst klerikálních hlasů »mužskou záležitostí«, nikoli ženskou. Tím hůře pro muže. U žen, které daly hlasy klerikální straně, vedlo k tomu náboženské, byt často naivní přesvědčení. Je-li to »mužská záležitost«, tedy možno tomu rozuměti tak, že je to zásluha mužů, kteří tyto ženské hlasy straně lidové získali, zneuživše jejich náboženského cítění, anebo, že jsou to hlasy mužů, nikoli žen, jimiž vzrostla lidová strana.

Tak se mi celý ten poměr pokrokových stran měšťanských k otázce »žena v politice« jeví být spíše částí otázky »muž intelektuál v politice«, o které už v tomto listě bylo diskutováno. Velikým politikem se náš pokrokový středostavovský intelektuál nejeví ani tentokráte.

Brno, v únoru.

Věra Vášová.

II.

Pane redaktore,

doptejte mi laskavě místa a odpověď pí. Petráňové. Velice lituji, že jsem jí svými zaoostalými názory způsobila stavy úzkosti a hrůzy. Pí. P. je — soudíc podle mladistvého zápalu, se kterým za každou věc bojuje — jistě ještě mladá, a tak než sestárne, dočká se ještě více než jedné změny, dočká se jistě také změny v poměru ženy k různým otázkám životním, tedy i k politice. Náš život je krátký a nestačí na to, abychom ovoce všeho snažení své doby otrhali sami. Neřekneme však: »Po nás potopa«, nýbrž čím více stárneme, tím nesobečtěji spokojujeme se vědomím, že tvoříme most mezi generací předcházející a následující a že čeho nemůžeme už sami dosáhnouti, přenecháme generacím příštím. Rozhodně jsem netvrdila, že smyslem a obsahem ženina života je pouze úpravná domácnost. Říkala jsem jen tolik, že za stávajících okolností je ženina hlavní role v domácnosti. (Totiž v tom případě, když tuto roli převzala.) Možná, že je dost a dost žen, které si povzděchnou: »Kéž bych si to břemeno nikdy nebyla uvázala na krk!« Ale když už jednou si na sebe ten úkol vzaly, daly na svět děti, nezaškrtí je ani neopustí, aby se uvolnily pro nějaké »vyšší« cíle, nýbrž »vezmou kříž svůj na se« a starají se o všecko, co s domácím a rodinným životem souvisí, dále. Proč? Protože vodítkem našeho jednání je také ještě něco jiného, než jen naše přání a tužby a to je: povinnost a zodpovědnost. A pod tlakem těchto, spojeným s láskou k dětem, jdou ty ženy dále tím životem, jaký jim byl vytčen. Na tom světě to už tak chodí, že nemůžeme dělati vždy jen to, co děláme rádi, je mnoho věcí, které nás nijak nevábí, a přece je dělat musíme. K těm ve značné míře patří ženské práce v domácnosti, a záleží na okolnostech, které po případě z pouhého galejnictví změní je v milé povinnosti. Tu jsem u příčiny, proč jsem nazvala domácnost pro ženu »něčím živým«, protože v ní nepracuje pro mrtvé předměty, nýbrž pro živé lidi a sice pro ty, kteří jí jsou nejbližší.

Co se týče telosti ženy, tu překvapím snad pí. P., když jí řeknu, že považuji ženu (ovšem opravdovou) za celého člověka par excellence. Ba troufala bych si dokonce tvrdit, že ona pro svou velkou přizpůsobivost a schopnost oddání se věci, dovede být případně celejším člověkem než muž. Rozumějte, je celým člověkem v tom, na co se vrhne. Kdyby tímto předmětem byla politika, dokázala by jistě svou celost v ní tak jako kdekoliv jinde. Že však právě politika stává se tímto předmětem jen v řídkých případech, toho příčinou je to, že se v ní uplatňuje činnost čistě rozumová, a žena je už jednou takový tvor, že svou bytostí tíhne více tam, kde se uplatní její cit.

Mluvit o váze mozku ženina či vyhrabávat z minulosti t. zv. »ženskou otázku«, která před časem hýbala naší veřejností, nemá podle mého soudu dnes už smyslu. Ženy, které tenkrát více méně obtížně v tomto ohledu bojovaly, žijí dnes už dávno z výsledků svých bojů, žijí z nich tím více ty, které přišly po nich, a tím tyto diskuse samy sebou odpadají. Každá doba přináší nové otázky, boje a snahy, a dnešní žena, která chápe účelné základní bytostní rozdíly mezi mužem a ženou, nebude tvrdošijně lpět na starých heslech, a snahou její nebude tyto zásadní rozdíly stírat, nýbrž je spíše podtrhovat, a nepůjde svým vývojem za cílem, aby byla člověkem — mužem, nýbrž aby byla člověkem — ženou.

Přicházím ještě k tomu »papouškování«. Pí. P. píše tak, jako kdybych byla generalisovala a všeobecně nazvala informovanost žen papouškováním. To jsem neučinila. Že však jsou případy, kde tato informovanost je jen zdánlivá, to potvrzují znovu, nejen zkušenostmi získanými pozorováním jiných, ale také vzpomínkou na doby, kdy i já jsem byla takovým papouškem. Ale takovými politickými dětmi jsou a zůstávají nejen některé ženy, nýbrž také někteří mužové.

A. R.

Psychoanalýza a zpovědnice.

Vážený pane redaktore,

k poznámkám Dr. Kruse v 6. čísle Přítomnosti rád bych přidal také několik poznámek. Dr. K. má pravdu, že páni lékaři neumějí (a myslím, ani nepředstírají, že umějí) »nějakou pilulkou odpouštět hříchy«. Tím však není dokázáno, že kněží jsou s to, ať už s pilulkou nebo bez pilulky »smazat viny« a zbavit člověka jejich následků. Přesvědčení paní A. R., že jest rozumnější jíti k »povolaným lékařům« než k zpovědnici, sdílím úplně. Povoláný lékař vychází od zjištěných poznatků duševního léčení, kdežto kněz vychází od názorů, které musíme s hlediska vědeckého považovati za překonané. Jestli lze při tak vážné věci »žertovat«, jak se pokouší Dr. K., pak by posloužilo nejlépe porovnání lékaře z XI. století s lékařem dneška. Kněz si může dovoliti zůstat na úrovni XI. století a není hned každému směšným, ale jak směšným byl by dnes lékař z XI. století! Ovšem, kdyby kněz byl pokračoval s vývojem věd a lidé si navykli viděti v něm člověka milovného pokroku, v znalosti lidské duše na vyšší doby stojícího, který na příklad svoje zpovědní metody dovedl přizpůsobiti poznatkům psychoanalytickým, potom by vedle takového moderního kněze vyjímá se kněz z XI. století stejně žertovně jako »povoláný lékař« dneška vedle lékaře z XI. století.

»Zrevidovat poměr k církvi« — ano, to je nejvyšší nutné. K tomu nepovedou, to připouštím, »nekonečné diskuse o Husovi a Bílé Hoře,« ale mohla by k tomu vésti lepší znalost výsledků bádání v oboru psychologie. Potom bychom snad došli nejen k potvrzení všeho, čemu nás naučila historie o církvi, ale přišli bychom až k samým kořenům smutného faktu, proč církev doznala takového fiaska po tisícileté výchově k mravnosti, proč sociální reformy šly přes její hlavu, proč snahy mírové nevyšly z Říma, proč inteligentní člověk nejde se svojí vnitřní bídou ku knězi, ale k někomu, o kom předpokládá, že lidské duši rozumí.

Dr. K. nutí přímo k ironii, když hájí vyvýšenost katolictví tvrzením, že rodina žijící po katolicku má desetkrát tolik dětí, než nekatolická. Nechceme poukazovati na analogii z říše živočišné, jen připomínáme, že při posuzování takových otázek padá přece také na váhu, co jiného kromě katolického náboženství mělo vliv na populaci nebo depopulaci. Článek v Přítomnosti z 11. února »Lid z periferie« také pojednává o četných rodinách, kterými by se snad Dr. K. nechtěl chlubit, aniž je k větší populaci povzbuzovat.

»Jde nejen o zpovědnici, ale o kořeny národa«. To je pravda. Zůstává otázkou, možno-li dospěti k vyšší mravnosti bez pověr, nebo musíme-li se v XX. století znovu vrátit do přítmi zpovědnic, abychom urychlili kulturní vývoj. A dále, je-li možno vše to, co středověk měl horšího než doba přítomná, úplně oddělit od tehdejší kulturní úrovně.

Na základě svých zkušeností v 35leté práci mezi lidem jsem úplně přesvědčen, že — ať cokoli jiného platí o místech, kde dosud má katolictví všechny nerušené podmínky svého rozkvětu — pro ostatní svět otvírá se cesta k vyššímu lidství jen při úplném uplatnění rozumu a využití všech vymožeností vědy. Chceme kulturu srdce, ale bez pověr. Dovolávání se projevů protestantských theologů nemá takovou průkaznost, jakou jim Dr. K. přisuzuje, neboť následkem svobody svědomí, jaká je u katol. theologů neznámá, není těžko vyhledati mezi protestanty názory nejprotichůdnější, právě tak jako v bibli. Větší význam by mělo, kdyby Dr. K. uvedl vynikajícího protestantského učence, který považuje kteréhokoli katolického kněze, sedícího v zpovědnici, za povolanějšího k léčení chorobných duševních stavů než »povolaného lékaře«.

Ph. Dr. Norbert F. Čapek.

Inteligence a křesťanství.

Pane redaktore!

Vždy se rodili lidé, kteří vydrželi do vysokého stáří s určitým obrazem světa a o svém místě v něm, který jim byl dán výchovou a neotřeseným třídním postavením. Když se podíváte na tyto lidi, shledáte, že málo nebo nikdy se nezajímali o filosofii s onou bolestnou vážností, s kterou se zajímáme o věci hlodající na kořeni našeho života. Buď se zachránili nevědomky reálnou úspěšnou prací, buď nerozvinutou inteligencí, chtěle-li, železnými nervy nebo inteligencí bezvadnou, která dojde k svému cíli, jenž se jmenuje rovnováha. Vždy se rodili lidé, kteří nevybojovali vítězně tento zápas o rovnováhu. Jest třeba podotknouti, že tento zápas bojuje každý za jiných podmínek, a proto je psán tento dopis.

Je veliká výhoda na straně dědičně bohatých a na straně dělníků a venkovanů. Bylo tomu tak vždy, ale válkou tento rozdíl neobyčejně vzrostl. Řekl bych, že úředníci, důstojníci, učitelé, profesori a celá ta dlouhá řada nemajetné inteligence dostali se do nevýhody. Jejich rovnováha se stala vratkou těžkým životem, často byla porušena, a výsledek byl, že se dělala vždy znova jen pro chvíli, anebo se ztratil charakter, což se může rovnati ztrátě života. Jest třeba věděti: byla tato rovnováha tak povrchní nebo byl život tak těžký? Nejhorší případ jest, setkají-li se obě skutečnosti. Tento případ nastal právě u těch, o nichž píší. Ale bylo by omylem domnívati se, že náprava je možna zlepšením životních podmínek, což má na starost stát. Snad u příští generace, která nebude vystavena zkušenostem generace dnešní. Neboť jednou porušená rovnováha se už nepřijme ani za nových podmínek, za kterých by mohla vyhověti. Důvěru, která je příčinou klidné bezpečnosti, o niž je třeba usilovati, nikdy plně nedáváme dvakrát. Je třeba hledati rovnováhu novou, která by vyhověla za všech podmínek. A toto nazývám záchranou inteligence a prospěchem státu. Je to křesťanství.

Je na snadě námitka, že každý má volnost býti křesťanem, ale tuto volnost inteligence nemá, neboť neví, co křesťanství je. Je příliš pyšná, aby věřila tak, jako věří venkovan, a stala by se raději mohamedánskou nebo budhistickou než křesťanskou. A mimo to, a myslím, že to je hlavní, má v hlavě českou historii. Bude-li každý věděti, co je křesťanství, teprve potom jeho volba bude pravou svobodnou volbou. Dáti tuto volnost lidem, kteří to nevědí, je zločinem se stanoviska křesťana, neboť on ví, že jsou pouze dvě cesty v životě. Proto nikdy nemůže křesťan býti snášenlivý v tomto smyslu.

Laická morálka je nemravnou, neboť je založena na kompromisu. Praví, že člověk má býti čestný a věrný na podkladě úmluvy: nebudeš-li strkati do mne, nebudu já strkati do tebe. Strčí-li tedy on do mne, mám volnost strčiti do něho. Nemohu popřít, že, kdybych se nestal křesťanem, stal bych se snad vrahem. Nepravou volnost jsme měli již dosti dlouho a dosti lidí se stalo její obětí, aby bylo na čase uvažovati o zavedení volnosti jiné. Zbývá jí tolik, že nikdy snad nebude plně využita. Do té doby je každá soukromá filosofie zahálkou a nečestí.

Je mi o záchranu inteligence, která hledá svůj poměr k světu a nikdy ho nenajde. Co najde, to jsou v nejlepšíh případě náhražky, plné chyb a nedostatků. Ví, že tomuto hledání věnuje všechny své volné chvíle. Chodte po ulici, chodte po kavárnách a nikde neuvídíte lidské, veselé tváře. Každý je nějak znetvořený. Jenom ženy ještě se udržují ve formě, čisté ženy myslím. Reknete — těžký život. Ale křesťanství nám

umožňuje, abychom při nejtěžším životě byli spokojeni a bezpeční zrovna tak jako jsme v mládí bývali.

J. K., dělostřelecký poručík.

Pirandello.

Vážený pane redaktore,

dovolte, abych odpověděl panu Fr. Kovárnovi:

Milý pane Kovárno,

ale ovšemže máte pravdu. Samozřejmě Pirandello nemá svou techniku jen a jen od Sardoua. Mezi nimi krom bezpečtu ostatních stojí na příklad Ibsen. Ale její vynálezce je Sardou. A samozřejmě Pirandello literárně historicky není určen jen Vergou. Je velmi pěkné, že znáte také Papiniho, D'Annunzia, Sofficiho a Panziniho. Kdybych psal o Pirandellovi seminárku, šel bych zpět až k »Hamletovi«, kde »Šest postav« a »Každý na svůj způsob« je předjato slavným výjevem divadla před králem, a ke Calderonovu »Život je sen«. Ale to s ochotou ponechávám literárním historikům. Článeček pro »Přítomnost« musí být ne poučně zevrubný, ale stručně podstatný. Nejde o rozbor autora, ale o vysvětlení jeho aktuálnosti.

Máte neméně pravdu, že její příčinou je jeho filosofie. Tot právě obsah mého článku. Na meze jeho umění upozornil jsem tam několikrát: »Shaw je nesrovnatelně větší dramatik, básník i osobnost...« »... Jsou to většinou malé občanské hry konvenčních předpokladů...« a »Picasso... je... ten zpěvnější, vedle básníka ten básničtější«, i dále o jeho hrách, že »život začíná už za nimi«. Nicméně nelze Pirandellovi ani upřít jisté umění, větší, než na příklad Jevrejnovovo, jak nepochybně Vás přesvědčí »Život, který jsem ti dal«, nebo »Nahé odívati«. Stejně máte pravdu, že je Pirandello příznačný spíše pro věrejšek. Napsal jsem o tom: »Je bez vědomí souvislosti s obrazem doby, na kterou nereaguje« a »jeho hry bez valných změn mohly vzniknout o třicet let dříve,« dodáváje, že jest »spíše včas nalezen svou dobou, než její magnetická jehla«.

A docela pravdu máte, že je Pirandello vlastně křesťanský, přesněji: katolický v tom, čím jimi jsou životní formy románských národů. Zalidňuje své hry typickými konvenčními Vlasy, kteří úzkostlivě skrývají pohlavní poklesek ženin (»Rozkoš počestnosti«) a dokonce se ještě bijí v souboji (»Každý na svůj způsob« a »Giucoco delle parti« — jak by se tohle dobře přeložilo?) Pirandellovy zápletky stojí i padají touto konvencí a touto morálkou.

Zkrátka, máte veskrze pravdu. Mýlíte se jen v domněnce, že se mnou nesouhlasíte, ježto se mnou živě souhlasíte.

Ale zda se Russo jmenuje Alfredo či Luigi, to už na mou duši nevím. S tímhle jste mě dokonale doběhl. Mám v paměti »Alfredo«, ale tedy jsem se patrně překoukl nebo přepsal, když jsem to opisoval. Jsem Vám v každém případě vděčen za největší upozornění a

zcela Váš

Edmond Konrád.

Umění a přirozenost.

Vážená redakce!

Zdá se mi, že na článek dr. Jiřího Pokorného bude redaktor, jenž »tolik sloupců Přítomnosti naplnil svým realistickým citem«, reagovat sám. Ne-li, buďtež dovoleny tyto poznámky laikovy:

Není dobře vytloukat kapitál pro »popření ideálu přirozenosti v umění« z umělce necelého nehotového, z umělce napodobitele. Snaha pro přirozenosti může ukazovat na scházející schop-

nost přirozeně tvořit, ovšem — ale může být taky zesílením a vědomou prací na této existující schopnosti.

A jednou pro vždy, co je to tak zvaná »idealizující činnost umělcova«? Rozhodně to není úmyslné odchylování se od přirozené skutečnosti, taky to není »věrné napodobení«. Pochopitelně. Umělci, jenž je zánícen ideálem přirozenosti v umění, je přece jasno, že příroda není dokonalá. A proto mají nepodstatné a nahodilé v ní, vyzvedá a zesiluje rysy podstatné — a to je idealisování skutečnosti. Tedy ne odchýlení se, ani napodobení, ale skutečnost ještě jednou, ve výběru, zesílení, skutečnost umělcova. Čeká-li p. dr. Pokorný ve svém dopise od umění něco, co přirozený, všední život povznášá, něco, co »do jisté míry není přirozené«, tož zdravě cítící většina lidstva čeká od umění něco, s čím se i posluhová lépe běží.

Nikdo nemíní, když chce v umění přirozenost, že by tím snad předepisoval maršrutu umělci. Ale rovněž jednou pro vždy: posuzovat, pokud se umělec nezpronevěřil ideálu přirozenosti ve svém díle, to zůstane vyhrazeno vždy nikomu jinému, než tomuto umělci. Už je to tak. Pokud se týče l'art-pour-l'artismu, řekl někdo velmi duchaplně, že je to vlastně had, který se kouše do vlastního ocasu. Ale není náhodou, že se i tohoto problému p. dr. Pokorný dotkl. Obojí — přirozenost v umění i l'art-pour-l'artism a umění ve službách života či programů spolu souvisí dosti těsně.

Ale posuzujeme-li to či ono umění, vezmeme k srovnání skutečně umění té či oné kategorie a zanechme humoristických nápadů operovat Brodským — contra Čapkem.

Myslím, že »umění pro umění« i ignorování přirozenosti v umění jsou sestry, které jsou pouhým nedorozuměním. Umělec celý, opravdový, ten, který »prosetí případu«, »přírody«, »skutečnosti« vyhraňuje sobě, nepotřebuje vůbec uvažovat o těchto věcech. Míra přirozenosti v jeho díle je kriteriem, jeho síly, hloubky a opravdovosti. V jakém smyslu kriteriem, ponechávám k volné úvaze. *Baghýra.*

Nové knihy.

Prof. dr. Em. Rádl: *Mravnost v našem státě*. Přednáška na 5. sjezdu Ymky v Československu. Obsah: Charakteristika dnešní doby. Občanská výchova. Vliv války. Prostituce. Studenti. Koedukace. Tělovýchova. Rodina. Stran 40 za Kč 3.—. Vydala Ymka.

Dr. E. Chalupný: *Dílo Josefa Holečka*. Sociologická studie. Obsah: Holeček, Čech a Vrchlický. Dílo Vrchlického a soud Holečkův. Holeček a Zeyer. Holeček a Sládek. O povaze Jos. Holečka. Holeček jako básník. Holeček jako předchůdce Masarykovy kritiky národní. Holečkův a Masarykův realism. Válka a humanita. Vzdělání. Národnost a Slovanství. K osobní charakteristice. — S obrazem J. Holečka od Fr. Bílka. Nákl. vlastním, s podporou České Akademie. Stran 160.

Dr. František Krsek: *Kulturně etnické vztahy v zrcadle poesie antické*. V tuto knížku je pojata šest článků, umožňujících čtenářům seznati, jak nazíráno v době antické na pojmy: příroda, vlast, láska, manželství, rodina, život lidský, stáří, nemoc, smrt. Stran 164. Vázané za Kč 16.—. Nákl. grafické Unie.

T. G. Masaryk. *Rukověť pořadatelům oslav jeho narozenin*. 2. vydání. Z obsahu: básně od Sovy, Křičky, Kopty, Těsnohlídka, Hvězdoslava. Masarykovy vzpomínky. Dvě řeči k mládeži (od Em. Rádl a A. Rambouska). Herbenova a Modráčková přednáška o Masarykovi. Osnovy k přednáškám na thema: M. vychovatel, M. filosof, M. a náboženství, M. a demokracie, M. politik. Hlavní data životopisná. Nejdůležitější spisy o M.

Básně k recitaci. Soupis filmů o M. — Stran 112 za Kč 7.50. Vydal Masarykův Lidovochovný ústav.

K mrazivému jihu. Sborník antarktických výprav. Obsah: Zápas o jižní točnu. Průkopnické činy Rossovy. Z denku Shakletonova. Amundsen k točně. Tragedie Scottova. — Stran 134 za Kč 12.—, váz. Kč 16.—. 64. svazek sbírky »Země a lidé«. Nákladem grafické Unie.

Anatole France: *Pan Bergeret v Paříži*. Čtvrtý, závěrečný díl »Historie našich dnů«. Přeložila Staša Jílovská. Ze sebraných spisů A. France, které vycházejí v nakl. Fr. Borového. Stran 240.

Müena: Cesta k jednoduchosti. Vybrané články známé oblíbené autorky z »Národních listů«. Z obsahu: Zrcadlo, které se v nás vzhlíží. Dábel u krhu. Radosti po deseti korun. Povinnost k radosti. Kavalír. O té ženské emancipaci několik poznámek velice zaostalých. Několik společenských zákonů. Umění potěšiti. Training svalů a training vlastností. Individualismus a individualisté. Otuzilost, nejkratší útěk z bolesti. Nákladem F. Topiče. Stran 90.

Ch. G. Roberts: *Zálesáci*. Přeložila O. Drtinová. Nové dílo známého amerického spisovatele, jenž dobyt si slávy líčením přírody. Z obsahu: Stepní kočovníci. Na velkém pustém jezeře. Od jelena k medvědu a zpět. V hlubokém sněhu. Prásátko pí. Gammitové. V roklině u černé vody. Ve spárech hlubiny. Hnízdo divokých kachen... Zápas v mlze. Nákl. F. Topiče. Stran 204 za Kč 20.—.

Dr. Fr. Fajfr: *Masaryk a Comte*. Obsah: Diagnosa nové doby. Všobecná theorie náboženská. Vývoj náboženství. Dogma. Režim soukromý. Režim veřejný. Masaryk proti Comtovi. — Vyšlo v knihovně Okresního sboru osvětového ve Kdyni. Za Kč 8.—.

Dr. František Kubka: *Dobrovský a Rusko*. Počátky vztahů českoruských a názory Josefa Dobrovského na Rusko. Z obsahu: Předchůdce Dobrovského. Filosofické pozadí doby Dobrovského. Jak se stal Dobrovský přítelem Ruska. Jaké bylo Rusko ve skutečnosti. Dobrovský jede do Ruska. Petrohradské a moskevské nálezy a osobnosti. Dojmy z Ruska. Výroky o všeslovanském pravopisu. Dobrovský obhajuje Rusů proti Vídni. Názory na ruskou kulturu. Politické vidiny Dobrovského. Dobrovský a Masaryk atd. Tato kniha, jak praví autor, »má býti prvním článkem v řetěze studií, zabývajícím se vztahem Čechů k národu a kultuře ruské«. I. svazek »Knihovny České mysli«. Nákl. »Činu«. Stran 112 za Kč 18.—.

**Dokonalá zlatá
plnicí péra**

po Kč 110.-, 120.-, 150.-, 160.-,
180.-, 200.- a výše dodává na
šest měsíčních splátek

a opravy všech soustav provádí
Ing. J. PELLER, Praha III.,
Harrachovo nám. 4/XIX. S.

Úředníkům a osobám v pevném zaměstnání zašlu ochotně několik per na výběr.

Co se píše o našich knihách

Palackého mladá léta. Napsal Karel Kálal. Nákladem Fr. Borového v Praze. Stran 313, obrázků 16, Kč 35.—. Kdyby Karel Kálal přestal již psát, mohli bychom klidně prohlásiti jeho knihu »Palackého mladá léta« za vyvrcholení jeho vychovatelských snah. Ježto však věříme a toužebně si přejeme, aby jí nekončilo jeho dílo, můžeme jen říci, že »Palackého mladá léta« jsou knihou v každém ohledu znamenitou a v pravém slova smyslu výchovnou, ač tato tendence z ní nikdy a nikoho neporáží na úkor pravdy a umění. Život Palackého pak sám o sobě je tak pozoruhodný a tak v pravdě příkladný, že bychom chtěli mítí tuto knihu ve všech knihovnách sokolských, a kdyby to bylo možno, v rukou každého našeho dorostence. Nemám dosti slov, abych ji mohl doporučiti přízni Sokolstva tak, jak si zasluhuje.

Sokolský Věstník č. 40, roč. XXVII.

K 70. výročí smrti Heineovy

NĚMECKO

Zimní pohádka.

Nesmrtelná satira velkého básníka na německé poměry.

Přeložil **Eduard Bass**

Stran 116 za Kč 8.—.

Z GOETHOVY ZEMĚ

Výběr nejkrásnější lyriky německé.

Přeložil **Dr. Ot. Fischer.**

Vyšlo v krásné bibliofilské úpravě, v kožené vazbě ve sbírce ZLATOKVĚT.

Cena Kč 100.—.

U každého knihkupce
a v nakladatelství

FR. BOROVÝ,
PRAHA

Československá armáda a kázeň. Napsal podplukovník Rudolf Sagner-Habrovský. Schváleno MNO. Nákladem F. Borového. Velmi pěkná a užitečná knížka nejen pro vojáky, ale pro každého, kdo se obírá problémem kázně. Poslouží velmi dobře jeho sbírka bohatého materiálu a dobrou pomůckou pro přednášky o kázní vůbec, ve vojsku pak zvláště. Výroky vynikajících odborníků a vůdců našeho vojska o kázní. Za časté poukazy k Sokolstvu upřímně děkujeme. Celek se velmi dobře sám doporučuje a proto vítáme vřele toto druhé vydání, jež zajisté samo dokazuje, že je o tuto práci patrný zájem. — Po zásluze. *J. P. (Věstník Sokolský r. XXVII č. 47).*

L. Šetlíková: O našich lidoch. Nákl. Fr. Borového v Praze 1925, str. 70.

V sympatické knihovničce »Knih dobré pohody« vychází jako třetí svazek knížčeka L. Šetlíkové. Je to sbírka drobných črt a fotografických momentek z moravského venkova, zachycená domácím nářečím, povídaná s bezprostřední svěžestí. Drobné

tyto obrázky vycházely pod čarou »Lidových novin«, a už tehdy bylo na první pohled patrné, že autorka má dobrý zrak, který bystře sleduje, dobře vidí vše charakteristické, záživné, typické, že má dobrý sluch, aby podala řeč bezprostředně a jadrně znící.

Obrázky nejsou zaokrouhlenými celky epickými, jsou to jen výseky, ale často velmi pěkně naznačující, že autorka má sklon ke grotesce, ke karikaturnímu podání. A je to kus zdravého poměru, zvláště když tento sklon je zdravý a tak prostý.

Z knihy se mohou učiti prostě i badatelé jazykoví, jeť tu hodně věcí nářečních, které nejsou zapsány. Nářečí moravská by zasloužila ještě důkladného studia, než se s ním setře mnoho původnosti. Knížka zapadá dobře do rámce »Knížek dobré pohody«.

J. V. S. Důstojnické Listy, 21. 1. 1926.

Zábuv Sborník. V Praze 1925, v komisi Fr. Borového. Str. 243, cena 35 Kč.

Redakcí dra Ferd. Pelikána vychází asi rok po smrti Zábavy sborník věnovaný jeho památce. Účelem sborníku, jak praví redaktor v úvodu, není jen úplné sebrání a zhodnocení Zábava životního díla, nýbrž také projevení úcty k muži velmi zasloužilému. Dlužno hned předem říci, že zásluhou redaktorovou postaven tu památník skutečně pietní a svým obsahem velmi cenný. Dr. Pelikán předeseílá studii o životě a filosofii Gustava Zábavy, v níž ukazuje, jak Zába ve svém filosofickém vývoji prošel nejprve obdobím herbartismu oplodněného pyrrhonskou skepsí a obrátil se pak definitivně směrem filosofie Kantovy, z níž jako zvlášť vědecky cennou si vybral její pozitivistickou tendenci. Tato dráha přiblížila jej v mnohém ohledu filosofii Fr. Mareše, jejíž dobré myšlenky nikdy před nikým nezapřel. Redaktor končí svoji promyšlenou studii následujícími, velmi pravdivými slovy: »Studiem skepse antické, herbartismu a dějin naší filosofie vůbec, svými vzornými překlady a úvody do Kanta zapsal se Zába do naší paměti trvale a náleží mu proto vždy vděčná naše vzpomínka. Jeho plodnou práci nebude moci nikdo mlčením přejíti, a historik najde u něho spolehlivý materiál k současným i minulým proudům naší filosofie.«

Následují pak některé úvahy Zábavy, jež byly nalezeny v jeho pozůstalosti, jež bohužel jsou jen zlomky ze zamýšlených větších prací. MUDr. Otakar Janota vybral z poznámek Zábavých o sneh některé nejdůležitější položky, jež jsou zajímavé také tím, že poskytují obraz o tom, jak Zába pracoval. Jest věru litovati, že Zába nezanechal nám dílo úplnější — necelých deset stránek!

Vzpomínky českých filosofů na G. Zábu, resp. připsané jeho památce, zaujímají 24 stránek. Přispěli: Heveroch, Hoppe, Zd. Nejedlý, J. L. Fischer, F. Šeracký, Jos. Kratochvíl, K. Vorovka, B. Lifka. Nedopatřením se stalo, že v obsahu knihy příspěvek Lifkův »České herbartovské vyznavačství« není uveden; proto jest třeba zde naň zvláště upozorniti, jako na velmi důležitý příspěvek k dějinám české filosofie. Nejobsažnější je příspěvek Heverochův o myšlenkách ovládaných.

Ze starších prací Zábavých otištěny jsou ve Sborníku: 1. První kapitola ze spisu »Pyrrhonismus«. — 2. Z památníku České Akademie 1898 oddíl o české filosofii. — 3. Z výroční zprávy vyš. gymnasia v Žitné ul. r. 1902 rozprava: Pojem substance u Kanta. — 4. Z Ueberwegových dějin filosofie, IV. článek: »Slavische Philosophie in Böhmen«. — 5. V Zábavě pozůstalosti nalezený úplný překlad Platonova Faidona s pěkným úvodem.

Těchto pět právě vyjmenovaných prací tvoří zároveň s překlady Kantových »Prolegomen« a »Snů duchovidcových« vlastní jádro životního díla Zábava na poli filosofie.

Poslední část sborníku vyplňují Zábavy úvahy a kritiky staršího i nejnovějšího data, za nimiž následují nekrology, jež napsali: St. Nikolau, Karel Juda, Stan. Hamza, prof. dr. Sládek a JUDr. Jan Kvapil. Mezi recenzemi nenašel jsem recenzi knihy dra J. L. Fischera »Filosofie, její podstata a problémy«, ač, pamatují-li se dobře, byla recenze ta uveřejněna v »Nár. Listech«. Kritiky týkající se knih v posledních letech vyšších dokazují, že Zába duševně neseštl, že byl zcela blízek mladším i mladým filosofům a dovedl se do jejich myšlení s porozuměním pohroužiti. Není jisto, zdali by si přál, aby byla znovu uveřejněna také recenze Masarykovy Konkrétní logiky, uveřejněná r. 1887 v časopise »Krok«. Recenze ta je značně útočná a odmítavá. Redaktor učinil však dle mého soudu dobře, že recenzi otiskl. »Základové konkrétní logiky« jsou kniha nesnadná pro studium. Nové již ohlašované její vydání přivede zajisté znovu pozornost českých filosofů k myšlenkám v ní obsaženým a tu Zábava kritika může přispěti k revisi jak Masarykovy knihy, tak i k poměru české filosofie k této části filosofického díla Masarykova.

Dr. Ferd. Pelikán zaslouží plného uznání, že Památník Zábuv vypravil způsobem důstojným. Jest jen litovati, že teprve smrt dobrého člověka ukázala možnost kolektivního díla v české filosofii.

K. V. Ruch filosofický, č. 7.—8. 1925.

Ve sbírce PANTHEON dosud vyšlo:

SPISY VÍTĚZSLAVA HÁLKA

Básně — Povídky — Dramata
Cestopisy — Články literární.

Pantheonu svazek 1.—10.

Přes 4000 stran kriticky uspořádaného textu se studií dr. K. Híkla a podobiznou spisovatelovou. Tištěno s dřevorytovou výzdobou A. Chlebečka dvoubarevným tiskem na jemném, lehounkém papíře.

Všech deset svazků brožovaných Kč 125.—.

*Vázáno v pěti svazcích celoplátěné vazby Kč 175.—,
v bibliofilské vazbě polokožené Kč 250.—.*

SPISY ANATOLA FRANCE

Vycházejí v dokonalých, autorisovaných překladech, v téže sličné úpravě jako dílo Hálkovo.

1. Pod Jilmem. — 2. Proutěná panna. — 3. Ametystový prsten. —

4. Pan Bergeret v Paříži.

Každý svazek à Kč 12 50

Celý tento cyklus čtyř románů, nazvaný

Historie našich dnů

lze obdržeti i vázaný v jednom svazku.

5. Baltazar a jiné povídky.

Kč 12 50.

6. Studně sv. Kláry. V tisku.

DÍLO FRANTIŠKA GELLNERA

Pantheonu svazek 19. a 20. — V tisku.

DÍLO VÁCLAVA ŠOLCE

Pantheonu svazek 21. — V tisku.

DĚJINY LITERATURY FRANCOUZSKÉ V OBRYSECH

1. Hamlet, králevic dánský. Přeložil B. Štěpánek.

2. Macbeth. Přeložil Dr. Ot. Fischer (V tisku.)

BOŽENA BENEŠOVÁ

ČLOVĚK

ROMÁN.

(1914-1919.)

727 stran ve 2 svazcích za Kč 45.—

*

Dílo vyšlo jako VIII. svazek »Žatvy«. Svým básnickým a při tom čistě lidským pohledem do dramatu manželského soužití a svým jemným pojetím problému patří mezi nejvýznačnější romány poslední české tvorby.

U každého knihkupce a v nakladatelství

FR. BOROVÝ

PRAHA - II.

Ke studiu francouzské kultury

OTOKAR ŠIMEK

DĚJINY LITERATURY FRANCOUZSKÉ V OBRYSECH

Nejobsáhlejší české dílo o francouzské literatuře. Důležitá studijní kniha a nepostradatelná příručka.

*

Díl II. **Renesance a reformace.**

Století XVI, 268 str. Cena Kč 24.—

Obsah: Část I.: Počátkové renesance a reformace ve Francii. — Škola Marotova a básnická skupina Lyonská. — Společenský román a novela. — Heptameron královny Navarrské. — Rozchod renesance s reformací: Rabelais a Calvin.

Část II.: Renesanční poesie: Pleiada. — Ronsard. — Počátkové klasického dramatu. — Polatinštění klasického ducha. — Literatura bojovná. — Poesie na sklonku století: Epigonové Pleiady a přechod k Malherbovi. — Společenská krásná prósa na sklonku XVI. věku: Kořeny preciosity v beletrii. — Montaigne a myslitelé v období přerodu.

Díl III. **Klasický věk.** Století XVII. (Část I. a II.) 188 str. Cena Kč 8.—

Obsah: Předchůdcové klasicismu. Romantické baroko. Doba oprav v jazyce a v literatuře. Balzac a reforma prosy. Organizace společnosti a slovesnosti. Duch preciosity a burleskní. — První skupina klasiků: Corneille, Pascal, la Rochefoucauld, paní de Sévigné a paní de la Fayette.

Díl III. **Klasický věk.** (Část III.)

Str. 189—440. Cena Kč 28.—

Obsah: Věk Ludvíka Velikého. Klasičtí realisté (Boileau, Molière, Racine, Lafontaine). Klasičtí náboženští. Sklon ducha a umění klasického na konci století. Spor »Modernistů« se stoupenci klasického ideálu (La Bruyère, Fénelon).

*

Na skladě u každého knihkupce a v nakladatelství

FR. BOROVÝ

PRAHA II., Jindřišská ul. 13.